

Nežinomos recenzijos ir anonsai M. L. Rėzos lietuvių dainų rinkiniui *Dainos oder Litthauische Volkslieder*

Publikacijoje pateikiami trys informaciniai pranešimai apie Martyno Liudviko Rėzos išleistą lietuvių liaudies dainų rinkinį *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825) ir chronologiškai pateikiamos penkios Vokietijoje ir Lenkijoje išspausdintos recenzijos, Lietuvoje dar neskelbtos arba visai nežinomos. Po kiekvienu tekstu nurodoma, kur jis buvo publikuotas ir kur dabar saugomas egzempliorius, iš kurio buvo versta, nes kai kurie recenzijas paskelbę žurnalai yra reti, jų išlikę tik mikrofilmai. Dėl prastos spaudinių fizinės kokybės nebuvo galima įdėti recenzijų faksimilių.

Vokiečių recenzentai dainas citavo iš vokiškosios Rėzos rinkinio dalies. Publikacijoje vietoj vokiečių kalba cituojamų dainų dedami atitinkami tekstai iš lietuviškosios dalies, išlaikant autentišką XIX a. rašybą. Lenkiškos recenzijos autorius Pranciškus Siarčinskis rankose turėjo Ladislavo Čelakovskio į čekų kalbą išverstą rinkinį *Litevské národnj pjsně* (1827), bet citavo į lenkų kalbą išverstas dainas. Lenkiški lietuvių dainų vertimai yra mažiau žinomi, todėl publikacijoje pateikiamas ir lenkiškas vertimas, ir originalas iš lietuviškosios rinkinio dalies.

Autorių išretinimu išskirtos tekstų dalys vertime taip pat išretintos.

Iš vokiečių kalbos anonsus ir recenzijas vertė bei komentavo *Liucija Citavičiūtė*, recenziją iš lenkų kalbos vertė *Eglė Patiejūnienė*.

Liucija Citavičiūtė

ANONSAI

Karaliaučiaus anonsas, 1825

Literatūrinės nuorodos

Hartungo rūmų spaustuvėje ant gero rašomojo popieriaus išspausdinta ir už 1 reichstalerį 10 sidabrinių grašių parduodama knyga:

Dainos

oder Litthauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt und mit gegenüber stehendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhesa, Dr. der Theol. und Phil., ordentl. Professor der Theologie und Direktor des Litth. Seminars auf der Universität zu Königsberg. Nebst einer Abhandlung über die Litthauischen Volksgedichte und einer Musik-Beilage. 24 Bogen 8vo.

Anotacija išspausdinta: *Königsberger Intelligenz-Zettel*, 1825, Nr. 215, p. 1915, skiltyje „Literarische Anzeigen“. Versta iš mikrofilmo, esančio Valstybinėje Prūsijos kultūros paveldo bibliotekoje Berlyne.

Veimaro anonsas, 1825

Ivairenybės

(Liaudies dainos.) Poetinė kūryba yra tyras ir natūralus [dvasios] proveržis, todėl dažnai jo ieškome ir su pasigėrėjimu randame, atsigręžę į liaudies poeziją, nes joje vis dar glūdi nesumeluota tiesa. Neseniai paplito Fauriel'io surinktos n a u j ū j ū g r a i - k ū¹ dainos; Karaliaučiuje dr. Rėza išleido l i e t u v i ū liaudies dainų rinkinį², o netrukus Vienoje pasirodys a u s t r ū liaudies dainų, surinktų visoje imperijoje, rinkinys³, jame bus ir šimtas v e n d ū⁴ dainų, taip pat pridėtos dainų melodijos.

Anotacija išspausdinta: *Journal für Literatur, Kunst, Luxus und Mode*, 40. Jahrgang (1825), Nr. 80, 4. October, p. 648. Versta iš egzemplioriaus, esančio Mюнsterio universiteto bibliotekoje.

-
- 1 *Neugriechische Volkslieder*, gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel, übersetzt von Wilhelm Müller, Leipzig: Leopold Voss, 1825.
 - 2 *Dainos oder Litthauische Volkslieder*, gesammelt, übersetzt und mit gegenüberstehendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhesa, Dr. d. Theol. und Phil., ordentl. Professor d. Theol. und Dir. des Litthauischen Seminars auf d. Universität zu Königsberg; nebst einer Abhandlung über die litthauischen Volksgedichte, Königsberg: Druck und Verlag der Hartungschen Hofbuchdruckerei, 1825.
 - 3 Leidinys neidentifikuotas.
 - 4 Vendai yra vakarų slavų gentys, apie VII a. atsikrausčiusios į vokiečių žemes ir apsigyvenusios palei Elbės upę.

Johanno Wolfgango von Goethe's anonsas, 1826

[217] Trumpos nuorodos

Vėluojant šio žurnalo pasirodymui, turiu pranešti malonią naujieną. Kol kas apsiribosiu trumpu anonisu:

vokiečių poezija gavo tris puikias dovanas, kurių kiekvieną neabejodamas api-
būdinčiau taip: didelė, maloni ir vertinga.

Serbų dainos, išverstos Talvj⁵, antroji dalis;

Rėzos latvių dainos⁶;

Frithiofo [rinkinys], iš švedų kalbos išvertė Amalie von Helwig⁷.

Mums tenka vis giliau suvokti, kas yra liaudies ir tautų poezija: iš tikrųjų egzistuoja tik viena Poezija, tikroji, ji nėra nei prastuomenės, nei kilmingųjų, nei karaliaus, nei valstiečių nuosavybė; ją kurti gali kiekvienas, kuris jaučiasi esąs tikras žmogus; ji savaime gimsta ir paprastoje neišlavintoje liaudyje, ir [218] kultūringose, net labai aukštos kultūros tautose. Todėl svarbiausia – stengtis žvelgti plačiau, kad pastebėtume įvairiai pasireiškiantį talentą ir suvoktume jį kaip neatskiriamą žmonių istorijos atributą.

Anotacija išspausdinta: *Ueber Kunst und Alterthum*, 1826, Bd. V, Heft 3, p. 190–191, skyrelyje „Miscelle“. Šio numerio nepavyko rasti. Versta iš *Goethes Werke*, herausgegeben im Auftrage der Großherzogin Sophie von Sachsen, 41 Band, 1903, Weimar: Hermann Böhlens Nachfolger, p. 217–218.

RECENZIJOS

Berlyno recenzija, 1826

[Autorius Fr. Höpker]

Ueber das Werk „Dainos oder Litthauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt und mit gegenüber stehendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhessa. Königsberg, 1825; in der Hartungschens Hofbuchdruckerei“ (pranešimas, perskaitytas Berlyne, literatūrinėje trečiadieninėje draugijoje).

.....
5 *Volkslieder der Serben*, metrisch übersetzt und historisch eingeleitet von Talvj, Halle: Renger'schen Buchhandlung, 1825.

6 XIX a. lietuvių dainos dažnai buvo vadinamos latviškomis. Tam galėjo turėti įtakos tai, kad lietuvių liaudies dainos Europoje paplito per Johano Gotfrydo Herderio rinkinį *Volkslieder* (1778–1789).

7 *Schwedische Lieder aus Axel und Frithiof in Musik gesetzt und ihrer königlichen Hoheit der Prinzessin Wilhelm von Preussen unterthänigst zugeeignet von Caroline Ridderstolpe*, Stockholm: [von eigenem Verlag], 1829.

Su lietuvių liaudies dainų pavyzdžiais beveik prieš 80 metų pirmasis vokiečių skaitytojus supažindino nūnai miręs pamokslininkas Ruigys⁸, o išgirtos Herderio⁹ ir Lessingo¹⁰, jos taip visus sužavėjo, kad ponas konsistorijos tarėjas profesorius Rėza iš Karaliaučiaus – pats lietuvių kilmės¹¹ – pajuto pareigą išsamiau jas patyrinti. Jo ilgamečių pastangų vaisius yra gausus rinkinys, kurį turi sukauptęs. Dabar iš to rinkinio jis atrinko 85 kūrinėlius ir pristatė juos viename tomelyje, pavadintame *Dainos*, t. y. *Gesanglieder*, originalo kalba su vertimu [į vokiečių kalbą]. Visas dainas ponas leidėjas ir Lietuvoje¹² gyvenantys jo bičiuliai užrašė t i e s i a i iš žmonių lūpų. Todėl tarp čia surinktų tekstų nėra nė vieno, kuris, kaip užtikrina ponas Rėza, nebūtų visiškai originali lietuvių daina. Jų kūrėjai, tiesa, yra nežinomi, tačiau iš daugelyje dainų minimų krašto ypatumų galima nustatyti, kokioje vietovėje jos gimė. Apie dainų amžių taip pat sunku ką nors tikro pasakyti. Kai kuriose yra užuominų į nesenų karo įvykius, o tai liudija, kad jos sukurtos naujesniais laikais. Tačiau daugiausia dainų atėjo iš tolimesnės praeities, nors, greičiausiai, nė viena nėra perkopusi 100 ar 150 metų. Tiesa, daugelyje dainų minimi senieji lietuvių dievai, pavyzdžiui, griausmo dievas *Perkuns*, likimo deivė *Laima*, bangų šiaušėjas *Bangputtys*, girių dievas *Silla-Radikis*, žemės deivė *Žemina*, mirties deivė *Giltine* ir kt. Tačiau šių pagonybės reliktų buvimas dar nereiškia, kad dabar skambančios dainos yra visiškai tokios pat, kaip anais laikais. Žinoma, senųjų fragmentų galėjo išlikti, tačiau jie neabejotinai patyrė daugybę transformacijų, todėl būtų rizikinga iš to spręsti apie [dainų] amžių

.....

- 8 Pilypas Ruigys (Philipp Ruhig, 1675–1749), Valtarkiemio kunigas, vienas lietuviškosios Biblijos (1735) vertėjų. 1747 m. išleido trijų knygų konvoliutą (žodyną, gramatiką ir studiją apie lietuvių kalbą) bendru pavadinimu: *Littauisch-Deutsches und Deutsch-Littauisches Lexicon, Worinnen ein hinlänglichlicher Vorrath an Wörtern und Redensarten, welche sowohl in der H. Schrift, als in allerley Handlungen und Verkehr der menschlichen Gesellschaft vorkommen, befindlich ist: Nebst einer Historischen Betrachtung der Littauischen Sprache; Wie auch einer gründlichen und erweiterten Grammatick, mit möglichster Sorgfalt, vieljährigem Fleiß und Beihülfe der erfahrensten Kenner dieser Sprache gefammelt von Phillip Ruhig, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen, Insterburgischen Hauptamtes, Königsberg: druckts und verlegt J. H. Hartung, 1747*. Čia recenzentas mini studiją (*Betrachtung*), joje paskelbtos trys lietuvių dainos: *Anksti rytą rytužį, Aš turėjau žirgužėlį, Aš atsisakiau savo močiutei*.
- 9 Johannes Gottfriedas Herderis (1744–1803), vokiečių filosofas, teologas, poetas, literatūros kritikas. Dirbdamas Rygoje precentoriumi išleido įvairių pasaulio tautų dainų dviejų dalių rinkinį: *Volkslieder, erster Theil*, Leipzig: in der Weygandischen Buchhandlung, 1778; *Volkslieder, zweiter Theil*, Leipzig: in der Weygandischen Buchhandlung, 1779. Jame išspausdintos ir apibūdinamos įvairių Europos tautų dainos, tarp jų ir aštuonios lietuvių dainos.
- 10 Gottholdas Ephraimas Lessingas (1729–1781), vokiečių dramaturgas, vokiečių teatro kūrėjas, literatūros kritikas. 1759–1765 m. leido laikraštį *Briefe, die neueste Literatur betreffend*. Minimas Lessingo 33-iasis laiškas, kuriame didžiai vertinamos lietuvių dainos, išspausdintas 1759 m. balandžio 19 d. numeryje.
- 11 Rėzos tautybė nėra nustatyta, spėjama, kad jis galėjo būti gimęs vokiškoje–kuršiškoje šeimoje, tačiau autobiografijoje yra pavadinęs save lietuviu.
- 12 Turima galvoje Prūsijos Lietuva.

ir autentiškumą. Mitiniai įvaizdžiai tautės atmintyje išlieka labai ilgai, ypač jeigu jie, kaip šiuo atveju, įsipina liaudies kūryboje. Giminiškos latvių kalbės liaudies dainose išliko tokie gausūs pagonybės pėdsakai, kad Stenderis¹³ net parašė ta tema nedidelę mitologijos studiją. Tokių reliktvų yra ir germanų gentyse, ypač tose, kurios, kaip ir lietuviai, gyvena atsiribojusios ir užsisklendusios, dvasiškai mažai bendraudamos su civilizuotomis tautomis. Dar ir šiandien Farerų salų žvejai šokių dainose iš įpročio dažnai mini vardus *Odins, Thors, Lokkes ir Siegfrieds*¹⁴, nors kas jie buvo – niekas nežino. Jei tokia prielaida teisinga, tai dainos, kurias turime dabar, yra naujesniųjų laikų produktas. Neišliko nė vienos iš tų dainų, kurias, mūsų senųjų metraštininkų teigimu, prūsų ir lietuvių gentys sukūrė norėdamas pašlovinti laisvės kovose su vokiečių riteriais kritusius savo kunigaikščius; nerasta nė mažiausio fragmentėlio. Apskritai, neaptikta jokių tikrai epinių dainų pėdsakų, nors p[onas] Rėza, remdamasis vienu naujųjų laikų lenkų istoriku¹⁵, teigia, kad šešioliktame amžiuje Lietuvoje ir Žemaitijoje dar buvo apdainuojama pergalė prieš slibiną.

Šių dainų eilėdara yra labai įvairi. Daugelis sudėtos dviejų, trijų ar keturių pėdų jambiais ir trochėjais, tačiau pasitaiko spondėjų ir daktilių, o retsykais ir amfibrachių. Vis dėlto metras eilutėse taip dažnai kaitaliojasi, kad tik retoje dainoje iki galo išlieka vienodas. P[onas] Rėza, stengdamasis versti tiksliai ir pažodžiui, nusižengia originalo eilėdarai, ir jeigu [lietuvių] dainas vertintume nemokėdami tos kalbos, o tik pagal emociją, kylančią jas skaitant, tai skrupulingai tiksliai vertime originalo dvasios ir nepajustume. Suprantama, verčiant iš lietuvių kalbos teko įveikti nemažai sunkumų, nes [lietuvių] kalbai būdinga formų įvairovė, būtent: dainose itin gausu žodžių žaismo ir onomatopėjų. Be to, lietuviai mėgsta prikaišyti mažiųjų žodelių, kurių gausa ši kalba gerokai pranoksta italų kalbą. Pakanka prie žodžio kamieno pridėti paprastą priesagą, ir gauname kokią tik norime prasmę – mažiųjų, žaismingą, švelnią, šmaikščią, ironišką, naivią; ši paprasta priemonė suteikia pradinei reikšmei tiek atspalvių, kad, pasak parengėjo, beveik neįmanoma išversti nesigriebiant aprašymų.

Dainų turinys yra grynai liaudiškas, o tai dar vienas įrodymas, kad jas sukūrė ir išstobulino pati tauta. Kaip ir proginėje poezijoje, jose paprastai pasakojama apie įvykius buityje ar šeimoje, atskleidžiami tų įvykių sužadinti jausmai bei mintys. Dainos pretekstas gali būti skausmas mirus artimajam, liūdesys išsiskyrus su brangiu žmogumi, nuoskauda dėl neatsakytos, atstumtos ar paniekintos meilės arba,

13 Gothardas Frydrichas Stenderis (1714–1796), liuteronų kunigas, išleido pirmąją latvių kalbos gramatiką (1761). Čia minimas papildytas leidimas (*Lettische Grammatik*, Mittau: bey Steffenhagen, 1783 m.) su pridėtu skyreliu *Lettische Mythologie* (p. 260–271).

14 Tai skandinavų mitiniai dievai: Odinas (karo ir išminties, vyriausias dievas), Toras (griaustinio, audros, mūšio, derlingumo dievas), Lokis (klastingas dievas milžinas), Zygfridas (mitinis didvyris, drakono nugalėtojas).

15 Turimas galvoje Tadas Čackis (Tadeusz Czacki, 1765–1813), lenkų publicistas, istorikas, visuomenės ir valstybės veikėjas.

priešingai, palaimingas mylinčiųjų džiaugsmas, žaismingas raginimas pakelti mėgstamo alaus bokalą, smagios vaišės ir pan. Tokie jausmai, mintys ir nuotaikos šiuose poetiniuose kūrinėliuose pavaizduoti taip nuoširdžiai ir paprastai, kaip ir dera jautriai, tyrai ir neišlavintai sielai. Tačiau daugumai dainų būdingas toks subtilumas, tokie gilūs jausmai ir išmintis, kad jos tarsi stebuklinga migla apgaubia širdį ir ją glosto. Čia nėra jokių ryškių puošmenų, kokiomis pagauti tariamo įkvėpimo paprastai perkrauna savo eiles nevykę rašėivos, jos dvelkia naiviu paprastumu kaip laukinės rožės tarp išpuoselėtų gėlių. [Liaudies] poetas jokių būdu nevengia išreikšti mintis gražiais vaizdais, įprasminančiais iš sielos besiveržiantį gilų jausmą, tačiau tos priemonės naudojamos taupiai, net, sakytume, apgalvotai, o vaizdai yra tokie prasmingi, vykusiai parinkti ir deramai pritaikyti, jog, atrodo, tiesiog sukurti minčiai įkūnyti ir su didele įtaiga atskleidžia skaitytojui teksto esmę, nuoširdumą ir gelmę.

Apie kūrinį „*Dainos oder Litthauische Volkslieder*“

(Tęsinys)

Tai, kas pasakyta anksčiau, įrodo šios dainos:

Mylis

Kur eifu, kur bufu, kur tai matyfu?
 Kūm' fawo Szirdužę aß nuramyfu?
 Jōs Meilės minnėdams taip graudzey werkfu,
 Kol fawo Szirdužę nu jōs nulenkfu.

Numynau Takkėlę ję belankydam,
 Įßfemjau Uppužę tikt bežengltydam.
 Mergytę, Szirdytę tikt dar lankyfu,
 Wël gryßu, kad Meilės jōs atfimyfu.

Sirratelės Rauda

Aß Wargdiennele,
 Aß Sirratele!
 Papratul' wargti,
 Wargdiennele;
 Kad aß turréczau
 Nors Motinele,
 Užtarajele!

Jau fenney gul
 Aukßtam' Kalnelij'.
 Ant jōs kappelū
 Rutū Raffele
 Taip gražey ßwiecza
 Kai Sidabrelis.

Mielaufa Dowana

O kad aß jøjau ðimtà Warfnelù,
 Be Balno, be kilpo, be Kamanelù,
 O aß prijøjau žalà Girrelę, Beržinėlę.
 Žaløj' Girrelij' Berželi lenkczau!
 Berželio Raffele Burnelę praufczau!
 O kad aß buczau baltas, raudonas,
 Kaip mano Tėwėlio žyda Burnotas!

O aß czon radau mano Mergyte,
 Pas Rutù Darželi, pas Myronelù.
 Mergyte mano, Jaunoji mano,
 Kà aß turrėfu ant Dowanelės?

Warnas

Atlėke jùdas Warnas,
 Atnėbe baltà Rankà
 Jr auklinà Žiedėli.
 Klaufu tawę Paukštėli
 Tu jùdalis Warnėli:
 Kur gawai baltà Rankà
 Jr Aukėlo Žiedėli?

Aß buwau didžam' Kare,
 Ten didi Muži muže,
 Ten kardu Tworą twėre,

Wierna Meilė

Per Kemėli eidama,
 Wandenėli neßdama,
 Aß ißgirdžau Strajužej'
 Berą Žirgà žwengiant.

Pafidėfu Naßtukus,
 Werfu Strajòs Wartelus,
 Randu ławo Bernyti
 Strajužej' bewerkiant.

Aß ŝkyfu Kwėtkėlę žalù Rutelù
 O ir ŝuŝkyfu brangiaufù Žolėlù.

O jey ir prafta, prafczù prafczaufa,
 Tikt Dowanele Meilù meilaufės!

Puczėlemis Dùbę kafė,
 Ten Kraujo Uppė bego;
 Ten gul ne wiens Sunėlis,
 Ten werkia ne wiens Tėwėlis.

Ui, ui, tai mano Žiedėlis.
 Ne gryß mano Bernėlis,
 Krint mano Aßbareles.

Ay, ko werki Bernyti,
 Mano Raiteliti?
 Juk taw Pažadėjau,
 Sawo Meilę niekadòs
 Nu tawęs atkreipti.

Czyftas Wandenelis,
 Czyftame Uppelij'.
 Wierina Meilate
 Wiernoje Szirdatij'.

Kai kurios šių dainų pasiekia gana dideles lyrikos aukštumas, kai jausmų įtampa nuolat auga, kol pabaigoje paskutiniai žodžiai staiga blykstelį, su didžiule jėga sminga į sielą ir labai ją sujaudina.

Parwedimmo Daina

Jš Wakarėlio
Wejėlėms pucziant,
Lelijužėms be lingoiant,

Bet aš ne grybu,
Mano Brolelei!
Gražyfu Wainikėli.

Jšwėž' išwėže
Mielą Dukrelę
Per žaląę Girrėlę.

O kur Sešfyte,
Pajūdakyte,
O kur tu nakwynofi?

Ai, kėlkit, kėlkit,
Mano Sunėlei,
Wykit paweftą Sešfelę!

Stow' ant Kalnėlo,
Žali Lėpėle:
Ten mano Nakwynėle.

Jau ir pawijo
Sawo Sešfelę,
Pas žaląę Girrėle;

Szittos Lėpėlės
Žali Lapėlei
Bus mano Prigalwele.

Per Szillą jojo,
Szillas bildėjo
Jr Kamanos Ikambėjo.

Už mannę linko
Liepôs Szakėles,
Ne Moczuttės Rankeles.

Ai, gryškis, gryškis,
Mano Sešfyte!
Gražin' tawę Moczutte.

Už mannę kritto
Lėpôs Žiedėlei,
Ne Moczuttės Žodėlei.

Tėws Sunu i Karą leidziqs

Ko dėjowo Tetužis fenafis?
O ir išleide Sunyti i Karą.
Jaunas mano Sunužis,
Menkas jojo Protužis.

O kad ir tu pulfi,
Mirfi tikt garbingay;
Bus Paminnėjims ir Grabe.

Tikt štowėk,
Ne drebbėk,
Ant Weluko wis žurėk.

O ir atjojo Brolei, mufū Towaršei.
O ką dabar waikia mano Sunytis?
Jau šauja, kerta žalnėrei.
Cze gul Púčzkos ir Kardai.

Tikt ftowék,
 Ne drebbék,
 Ant Weluko wis żurék.
 O kad ir tu pulfi,
 Mirfi tikt garbingay;
 Bufi paminnétas ir Grabe.

Cze gul, jau miegti mano Sunytis. –
 Ant jo Kapélû Raffuże krinta.

Apie kūrinių „*Dainos oder Litthauische Volkslieder*“

(Tęsinys)

Šios puikios dainos žavi ne tik poetiškumu, ne mažesnis jų privalumas yra aukšta moralė. Čia nėra apsimitinėjimo. Nerasime grubumo ar šurkščių emocijų, juo labiau gašlių minčių ar vulgarių veikslių aprašymo, nėra net aistros ir geismo, kurie užvaldo širdį ir gundo nusižengti padorumui. Priešingai, dainose aukštinamas skaistumas ir nekaltybė; ištikima, tyra bičiulystė ir meilė; užuojauta vargšams ir stokojantiems; paguoda skriaudžiamiesiems; kilnumas, siekiant gražių tikslų, taip pat uolumas ir darbštumas. Tik šitų savybių tikisi jaunuolis iš savo išrinktosios ir, atrodo, priekaištuoja, jeigu merginai labiau rūpi jo turtas, o ne geras būdas ar darbštumas, kaip matyti šiose dainose:

Mote werpjanti

Wakar parėjau labay wélay,
 Rądau Mocżutte, ne gullinczę,
 Szakalyti be déganczę,
 Ploney drobélę be werpjanczę.

Werpkis Mocżutte, labay ploney;
 Tu manę leifi labay toly!
 „Werpkis Dukryte, ir dar plonaus,
 Aß tawę leifu ir dar tolaus.“

Lenku Swodboj' dainota

Trys Szeßtókai,
 Szeßi Treczókai;
 Tai grażey żyda
 Darże Burnotai.

Eidama ßokti
 Staklużes taife;
 Parėjul' ßokul'
 Drabużes rėdė.

O aß pażyftu,
 O ir fuprantu,
 Kurri Mergyte
 Yr' darbininka:

Trys Szeßtókai,
 Szeßi Treczókai;
 Tai grażey żyda
 Darże Burnotai.

O aš pažyftu,
O ir šuprantu,
Kurris Bernytis
Yr darbininkas:

Eidama šokti
Wainikką pyne;
Parėjul' šokuť
Darže gullėje.

Eidamas šokti
Žagružę taife;
Parėjęs šokęs
Laukuže áre.

Trys šestókai,
Šeši Treczókai;
Tai gražey žyda
Darže Burnótai.

Trys Šestókai,
Šeši Treczókai;
Tai gražey žyda
Darže Burnótai.

O aš pažyftu,
O ir šuprantu,
Kurris Bernytis
Ne darbininkas.

O aš pažyftu,
O ir šuprantu,
Kurri Mergyte
Ne darbininka.

Eidamas šokti
Pentinnus šweite;
Parėjęs šokęs
Patworeis šlaiftos.

Ne mokanti plonay werpti

Aš turrėjau žirguželi,
Norint mažą, alle grazu.

Aš šutikkau Merguželę
Darbuželių ne mokanczę.

Jis pakėle manę jauną
O ir mano Sermėgatę.

Ji ne moke plonay wepti,
Plonay werpti, tankiey áufti.

Prieš Kalneli rišczia bėgo,
Pakalneley wis šolėle.

Aš turrėjau Barboreli,
Plonay rėštą, tankiey pytą.

Per Uppeli šokte šoko,
Per Mareles plaukti plauke.

O tal'ai ję išmokinno,
Plonay werpti, tankiey aufti.

Apie kūrinį „*Dainos oder litthauische Volkslieder*“

(Pabaiga)

Apskritai meilės dainose fiziniai dalykai – grožis, kūno dailumas ar turtas – nėra svarbūs, meilė vaizduojama t i k t a i kaip palaiminga sielos būseną, kai mylintysis, atrodo, pats nesuvokia, k a i p i r i š k u r ji atsiranda. Todėl niekur nevaizduojamas išorinis žavesys ar vilionės, o tai leidžia giliai pajusti, koks žodžiais neišsakomas yra tas nuostabus jausmas. Paskaitykime:

Mylinti

Téka Uppuželij'
 Czyftas Wandenélis.
 Páuppelij'
 Páðaltinnij'
 Kó ludi, Mergyte?

Kur aß ne ludéfu?
 Kur aß ne raudófu?
 Nieko to
 Ne matau
 Ką Szirdij' turrėjau.

Dukte, Žalnerėne

Žalnėrei žalneráwo,
 Trimittais trimittáwo,
 J karą iškeláwo.

Garbės Motyte mano,
 O leik ir manę drauge
 Su žalnerėis íu Broleleis.

Dukryte, mano Jaunoji,
 Ne eik tu už Žalnėru!
 Žalnėru wargôs Dūna:
 Szėdien czonay, Rytoj' tenay –

Garbės Galwuže mano,
 Tikt eifu, ne atbófu,
 Su Žalneris žalnerofu.

Dukryte, mano Jaunoji,
 Kur dėfi tu Wainiką?
 Szį Rutû Wainikeli?

Naktij' be Megėlio
 Žoduką kalbėjau
 Amžınay,
 Niekadey
 Nu jo atfikreiptis.

Wėliczau atkirtą
 Kuną nūg Duðėlės
 O ne kai
 Aß tiktay
 Nu jauno Bernėlio.

Garbės Motyte mano
 Wainikkas lingos Wejelij'
 Kąpina žibbės Saulelej'.

Dukryte mano Jaunoji,
 O kur tu nakwynofi?
 Kur Nakwynužę gaufi?

Garbės Galwuže mano,
 Ant žalofės, Lankelės,
 Ant aukštojo Kalnelio.

Dukryte, mano Jaunoji,
 O kû tu pašfiklófi?
 O kû tu ufšfiklófi?

Garbės Mammuže mano,
 Rašfuže pašfiklófu,
 Migluže ufšfiklófu!

Seffytes Atfifweikinnimas

Ten Darželij' žyda Myronáczei.
 Czon Darželij' žyda Tymonáczei.
 O kur mufu Seffyte Itowėjo,
 Cze gražaufos Kwetkéles žydėjo.

Kad ir pirmufios mano Dieneles,
 Kad ir lengwa dar mano Szirdélis,
 Tikt ma gaila jaunofú Dienažú
 Szendien baigiali mano Jaunyfte.

Kam taip glaudeli mano Mergyte?
 Kam rymoji mano Jaunoji?
 Ar ne pirmufios tawo Dienéles?
 Ar ne lengwa, ne linkíma Szirdélis?

Per žalą Kemeli eit Mergyte,
 Wainikeli baltoje Rankélėj'
 Ay, Wainiki, júdas Wainikéli,
 Toley, toley fu manim' kelaufi!

Jau fu Diewu, miela Motinéle!
 Jau fu Diewu, mielafis Tewéli!
 Jau fu Diewu, mylimi Brolyczei!
 Jau fu Diewu, mylimos Seffytes!

Kita vertus, lengvabūdiškumas, ištikimybės sulaužymas, atšiaurūs tėvų ir vaikų santykiai, grubumas ir kietumas skriaudžiamųjų atžvilgiu nėra griežtai smerkiami, dėl tokio elgesio tik švelniai pabarama, apgailastaujama, bet dažniausiai paveikiama vaizdu, kuris giliai sminga į širdį. Trumpai tariant, visos tos dainos dvelkia tokiu tyrumu ir kilnumu, tokiu nesugadintu švelniu ir kartu didžiu jausmingumu, jog stebėtojai, žvelgiančiam į realų šios tautos gyvenimą, lieka stebėtis, kaip jai, spaudžiamai svetimo jungo, pavyko išsaugoti tokius pagirtinus savo protėvių privalumus. Labiausiai stebina ir jaudina tai, kad ši tauta, gyvenanti tokiomis nepalankiomis sąlygomis, išsaugojo taurų kilnumą. Juk iš istorijos žinome, kad tauta, patyrusi skaudžią prispaudą, nugrimzta į dvasinį abuojumą, kilnūs jausmai – sugrumba, smagumas virsta depresija ir įsižiebia nuožmus kerštas prispaudėjams, o čia matome neįprastą reiškinį: šita tauta ir toliau linksmai dainuoja, o dainose šlovina gerį bei grožį ir niekada neleidžia prasiveržti pykčiui ar nuoskaudai, gal tik išsprūsta gilus atodūsis. Tiesa, atrodo, tauta nėra pamiršusi, kad protėviai buvo pavergti, ir nuo to laiko varžomas ir niekinamas jos dvasinis gyvenimas, tačiau ji, toli gražu, nereiškia jokių priekaištų, tik su švelnia ironija graudžiai liūdnose dainose išdejuoja savo skausmingus prisiminimus. Tokia yra, bent jau man taip atrodo, ši jaudinanti daina vieversiu:

Wewerféle,
 Wyturéle!
 Ko ne czulbi Piewélėj'?
 Ko ne rykauji Dirwélėj'?

Kur aß czulbefu Piewélėj'?
 Kur aß rytaufu Dirwélėj'?
 Wilfi mannę užeina,
 Wilfi mannę pabaido.

Piemenėlei Bandužę gano,
Artojėlei Laukužį ara;
Tai tie mannę užėina,
Tai tie mannę pabaido.

Toliau šios dainos:

Jėkada Darželij

Dainok Seflyte!
Ko ne dainoji?
Ko rymai ant Rankelų?
Rankeles užrymotas?

Kur aė dainofu?
Kur linkfma bufu?
Yra Darže Iėkada,
Darželij' Iėkaduėe:

Rutos numintos,
Roėes nukintos,
Lelijos iėlakėtytos,
Raėfuėe nubraukita!

Ar Sėaurys pute?
Ar Uppe aptwinno?
Ar Perkunas growe,
Ar Źaibais muėe?

Saule

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kur taip ilgay užtrukkei,
Kur taip ilgay gywėnai,
Nų muė' atfojufi?

Po Jurų, po Kalnelų
Kawojau Sirrateles,
Suėildėau Piemenacėus.

Ne Sėaurys pute,
Ne Uppe aptwinno,
Perkuns ne graudams
Su Źaibais ne muėe.

Barėdoti Wyr'ai,
Wyr'ai iė Jurų
Pri Kraėto leidant,
J Darėė kopant,

Rutas numyne,
Roėes nuklyne,
Lelijas iėlakėte,
Raėfuėe nubrauke.

O ir aė patti
Wos iėfilaikiau
Po Rutų Paėakelu
Po jėdu Wainikelu.

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kas Ryt'ais, Wakarėleis,
Prakure taw Ugnėliė?
Taw klojo Pataleliė?

Auėbrinne, Wakarinne:
Auėbrinne ugni prakure,
Wakarinne Patalė klojo.
Daug mano Gimmineles
Daug mano Dowanelų.

Žinoma, galėtų pasirodyti, kad tauta tokia nuolaidi yra dėl drąsos ir dvasios tvirtumo stygiaus arba dėl to, kad spauda taip įbaugino širdis, jog nedrąsu atvirai išsakyti savo jausmus; neneigsime ir tų aplinkybių, tačiau, kita vertus, tokiu būdu tauta parodo joje glūdinčią stiprybę akivaizdžiau, negu viską išreikšdama tiesiais žodžiais. Toliau pateikiama karinga daina liudija, kad šiai tautai nestinga drąsos ir dvasios kilnumo:

Jaunátis i Waifkq jodams

Jau gieft Gaidužis, kelkis Sunyti!
Reiks taw i Waifkq joti.

J Pulfę Kelo dar ne nujojau,
Jßgirdžau Stukkis leidziant.

O kad aß jojau per Ulyczelės,
Pro lawo Tewißkele. –

Szok Bok Žirgelis. Matau Brolelus.
„Sweiks, fweiks Karo Draugéli!“

Dabar fu Diewu Tewui, Moczuttei,
Brolycziams ir Seffytiems.

Kad wißa Žeme ant mußu grus,
Wißi Karalei kraujufe plus,

Tikt mes ftowëkim, tikt ne drebekim!
Raffi mes pergalëlim.

Turiu atsiprašyti dėl šių kelių pastabų, kurios, griežtai žiūrint, galbūt neliečia reikalo esmės. Kadangi šios poezijos kūrėju laikau pačią tautą, man atrodė tinkama atsižvelgti į jos situaciją; net jeigu ir teko nukrypti nuo temos, tai yra naudinga, ir, tikiuosi, man bus atleista. Apskritai šiose dainose vyrauja švelni ir graudi rimtis. Tačiau yra ir keletas naivių dainų, trykštančių nevaržomu linksmumu. Tokiomis pirmiausia laikyčiau šias dvi, kur žvėrys kelia puotą.

Žwirblio Czefnis

O ir padare Žwirblélis Alu,
Dam, dam, dali dam,
Žwirblélis Alu.

O ir ißwede Žwirblis Pelėdą
Dam, dam, dali dam,
Pelėdą ßokti.

O ir fukwiete wißus Paukßtyczus,
Dam, dam, dali dam,
Wißus Paukßtyczus.

O ir numyne Pelėdôs Pirßtą
Dam, dam, dali dam,
Pelėdôs Pirßtą.

Pelėda i Prową, Žwirblis i Tworą,
Dam, dam, dali dam,
Žwirblis i Tworą.

Wilko Swodba

Atważawo Meßka
 Su Alluczauš Baczka,
 O Wilkelui,
 Nebagelui
 Swodbelę kelti.

Eżys i Pirßlus,
 Lape i Swoczus,
 O Kißkélis,
 Nebagelis,
 Tur jis waźnyczoti.

Szeßkas Alų dare,
 Żwirblis Mißfą maiße,
 Gegużele,
 Nebagele,
 Apwynû parnéßo.

Jauts Malką kappoj',
 Szû Podus mazgoj',
 Katinelis,
 Nebagelis,
 Měfelės medzoj'.

Gandras kankláwo,
 Lokys trimittáwo,
 O Wilkélis,
 Linklmas éłas
 Wellis Oßką ßokti.

Jey iß gérôs Walês,
 Aß íu Kuma ßokfu.
 O jeygu iß pikto,
 Aß ję fudraŕkyfu.

O iß tawo Skurôs
 Bus Kerdžélui Szuba,
 Kurs mannę gana
 Po Dobilaczus,
 Po Awiżates.

Štai ir viskas, ką norėjau pasakyti apie *Dainas*. Šias pastabas užbaigsiu pageidavimu: tegu kuo daugiau skaitytojų patys paskaito šias švelnias ir žavias dainas, nes dėl jų natūralumo ir, drįstu pasakyti, tylaus grožio negaliu kiekvienam aiškiai ir deramai atskleisti jų paslaptingumo. Jos pačios prabilis į kiekvieną, vertinantį paprastą gamtos kalbą ir dvasios gyvybingumą, ir sieloje prasiskleis jausmų žiedai.

Fr. Höpker

Recenzija išspausdinta: *Der Gesellschafter oder Blätter für Geist und Herz*, 10. Jahrgang (1826), Freytag, den 17. Febr., p. 136; Sonnabend, den 18. Febr., p. 140; Montag, den 20. Februar, p. 144; Beilage, p. 145–147. Versta iš egzemplioriaus, esančio Valstybinėje Prūsijos kultūros paveldo bibliotekoje Berlyne.

Vienos recenzija, 1826

[Autorius pasirašęs Bg]

Literatūra

Dainos, oder litthauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt und mit gegenüber stehendem Urtext heraus gegeben von L. J. R h e s a, Dr. der Theologie und Philosophie, ordentl. Professor der Theologie, und Director des litthauischen Seminars auf der Universität zu Königsberg. Nebst einer Abhandlung über die litthauischen Volksgedichte. Königsberg, 1825. Druck und Verlag der Hartung'schen Hof-Buchdruckerey. 8°. 362 p. und 4 Notenblätter.

Lietuvių liaudies *Dainos* yra daugiausia e r o t i n ė s¹⁶: jose apdainuojama meilė ir džiaugsmas, vaizduojama namų laimė ir paprasčiausiais žodžiais išreiškiami švelnūs šeimos narių ir giminių santykiai. Šia prasme rinkinyje esančias dainas galima laikyti m e i l ė s c i k l u nuo šio jausmo užgimimo per įvairialypį jo augimą iki įsikūnijimo vedybiniame gyvenime. Mes matome lietuvę nuotaką vaikystėje ir jaunystėje kartu su darbščia motina uoliai triūsiančią namuose – verpiančią, audžiančią, mezgančią. Mes matome sužadėtinę su branginamu tradiciniu vainiku ant galvos, nupintu iš kuklių rūtų. Mes matome ją gražiausią gyvenimo dieną, dailiai pasipuošusią, tačiau graudžiai atsisveikinančią su motina, seserimis ir draugėmis, iškilmingai išlydimą į būsimojo vyro namus ir nenoriai, dažnai net su ašaromis nusiimančią išsaugotą nuotakos vainiką. Pagaliau matome ją šeiminingą laimingoje šeimoje, besidarbuojančią savo ūkelyje ir darže taip pat uoliai, kaip pas motutę. O kartais sužinome radus nelaimingą dalią, skubančią pas motinėlą pasiguosti jos glėbyje. Visi šie santykiai pavaizduoti tokia formų skirtybe, jog reta tauta Europoje taip įvairiai nuotakos dainose atspindi paprastų kaimo žmonių meilę¹⁷.

Parengėjas nupynė mums puikių, švelnių dainų vainiką, jos leidžia pažvelgti ir į žiliausią (pagonišką) senovę, nes kai kurie motyvai, apie kuriuos kalbėsiu vėliau, neabejotinai atėjo iš pagonybės, pavyzdžiui, mirusiųjų apraudojimas (*Rauda*), nors reikia pripažinti, kad tokios *Raudo's* nebūtinai sietinos su pagonybe, juk ir priėmus krikščionybę kai kuriose vietovėse velionis dažnai panašiai apraudamas. Tos dainos juolab galėjo išlikti iš seniausių laikų, nes krikščionybė Lietuvoje įvesta gana vėlai, tik 1421 metais Žemaitijoje įsteigtos pirmosios parapijos ir Medininkų (*Medniki*) vyskupystė¹⁸, o iki pat 1545 metų dar buvo leidžiami potvarkiai, draudžiantys pagoniškas apeigas.

16 Čia pakartotas Rėzos pavartotas epitetas *erotinis*, juo apibūdinamos meilės dainos.

17 Ši pastraipa ir kai kurios kitos mintys yra beveik pažodinės citatos iš dainų rinkinyje išspausdintos Rėzos studijos apie lietuvių liaudies dainas (*Betrachtung über die litthauischen Volkslieder*, p. 324–355).

18 Oficialiai Žemaičių vyskupystė įkurta 1417 m., o 1421 m. popiežius Martynas I patvirtino įkūrimo faktą. Vyskupystės centras buvo Medininkai (dabar – Varniai), pirmuoju vyskupu tapo Vilniaus katedros klebonas Motiejus I Vilniškis, mokėjęs lietuvių kalbą.

Lietuviškos dainos pasižymi n a t ū r a l u m u, neįmantria kalba, nesudėtingais vaizdais ir palyginimais, trumpai tariant, jose nėra jokių puošmenų. Todėl jau iš pirmo žvilgsnio matyti, kad jas sukūrė pati tauta. Juk nesunku pastebėti, jei prie teksto yra prisilietusi svetima ranka arba klasikinės literatūros žinovas, įsijautęs į tautos dvasią, bando ją mėgdžioti. Pavyzdžiui, kai kuriose vokiečių dainose galima pajusti, kad turinys – liaudies, tačiau formą suteikė meną išmanančio asmens plunksna. Tokį pirminio teksto koregavimą matome ir kai kuriose vėlyvosiose serbų dainose.

Dainos liaudiškumą labiausiai parodo laisva, nesuvaržyta forma, minties šuoliai, netikėtas perėjimas nuo vieno vaizdo prie kito, atrodantis kaip skirtingų tekstų sumaišymas (dažnai taip iš tikrųjų ir būna), be to, daugelio jų elegiškumas visiškai nepanašus į naujųjų laikų sentimentalizmą. Tiesa, yra ir vėlyvesnių dainų, kai tauta pritaiko seną melodiją naujam turiniui ir gimsta naujas kūrinėlis.

Kitas ypatumas, kurio vertėjas negalėjo perteikti, vengdamas, kad vokiškas vertimas neskambėtų naiviai ir juokingai, yra gausūs deminutyvai, suteikiantys švelnumo ir intymumo; tiktai mokantis lietuvių kalbą gali pajusti tų dainų žavesį, tą lengvą ir švelnų žaismingumą, užburiantį širdį. Mažybinėmis formomis išreiškiamas nuoširdumas, artimumas, atjauta, žodžiu, visa tai, kas vokiečių kalba nusakoma žodžiais *hold, lieb, angenehm, edel, anständig* ir *ehrwürdig*.

Atkreiptinas dėmesys, kad *Dainos* yra labai d o r o v i n g o s; jose vertinama tai, kas dora ir moralu. Nerasime nė vienos dainelės, kur nešvankia užuomina būtų peržengtos padorumo ir kuklumo ribos.

Taurus liūdesys, švelni melancholija apgaubia šias dainas palaimingu graudulio šydu. Meilė čia nėra nežabota aistra; tai gilus, šventas gamtos duotas jausmas, leidžiantis nesugadintam žmogui nujauti, kad šitame nuostabiame sielos proveržyje slypi kažkas pakylėto ir dieviško. Švelni elegiška melodija, kaip jau esame pastebėję, kyla iš pačios širdies, tačiau ne iš sugrubusios, bet iš tyros ir nekaltos, skaudžiai besilginčios mylimo asmens. Nė žodžio apie bučinius, rankų paspaudimus, slaptus žvilgsnius ir kitas meilės raiškos formas; niekur nevaizduojamas mylimosios išorinis grožis ir žavumas. Net meilės vardas beveik neminimas – tai yra šventa ir žodžiais neišreiškiamą gamtos paslaptis, kurios nekalta siela nedrįsta ištarti.

Apie eilėdarą reikia štai ką pasakyti¹⁹:

I. Daugelyje dainų vyrauja jambinis metras, jis yra trijų tipų:

1) trumpas dvipėdis jambas, dvinaris su pridedamuoju skiemeniu. Paprastai posmą sudaro dvi eilutės:

Ateik Mergyte,
Pawafarėlij’.

.....
19 Recenzentas pateikia vokiškas citatas. Šioje publikacijoje pateikiame atitinkamas lietuviškas citatas iš Rėzos rinkinio.

2) tripėdis jambas su pridedamuoju moterišku skiemeniu yra retesnis. Tokį posmą paprastai sudaro trys eilutės:

Žalnėrei žalneráwo,
Trimittais trimittáwo,
I karą iβkeláwo.

3) ilgas keturpėdis jambas su pauze arba cezūra eilutės viduryje. Jis yra dvinaris; pirmasis dėmuo sudarytas iš dviejų skiemenų su pridedamuoju skiemeniu, antrasis pridedamojo skiemens dažniausiai neturi:

Jok, jok Brolyti, | ne truk ilgay.

II. Trochėjinė eilėdara; eilutės ir ilgos, ir trumpos, kaip jambo, bet melodija iškilmingesnė ir graudesnė negu jambo. Skirtini du tipai:

1) trumpos dviejų trijų pėdų eilutės be cezūros viduryje, su pridedamuoju skiemeniu ar be jo:

O tai Dywai,
Didi Dywai buwo.

2) ilgesnės keturių ar penkių pėdų eilutės su cezūra viduryje.

Keturpėdė:
Laimė ņauke, Laima rėke.
Penkiapėdė:
Ten Darželij' žyda Myronáczei.
Czon Darželij' žyda Tymonáczei.

III. Rečiau aptinkamos amfibrachinės eilutės:

Ko ludit Selfytes, ko ne dainojat?
Ar manęš jėβkot nerupeftingòs?

IV. Eiliuojant daktiliu melodija yra šokinėjanti; po trochėjo paprastai eina du daktiliai, o baigiasi kaip lotyniškas hegzametras:

Kai aβ ėjau i Lėlijù Daržą,
Penki, ņeβi ant manęš žurėjo.

IV. Dažniausiai metras yra mišrus, išreiškiantis momentinę kūrėjo ir atlikėjo dvasinę būseną.

Sunkiausia apibūdinti lietuvių liaudies dainų melodiją, nes ji visiškai netelpa į griežtus meno taisyklių rėmus. Užrašant ją natomis dingsta tai, kas gražiausia, ko

neįmanoma užfiksuoti. Melodija banguoja kaip paukščio giesmė: čia pakyla, čia staiga krinta, todėl sunku ją pagauti ir užfiksuoti ženklais. Rimas lietuvių liaudies dainoms nebūdingas, – jeigu kuriame nors posme jis susiklosto, tai tik atsitiktinai.

Garbusis parengėjas ištisus penkiolika metų rinko šias dainas, o užsiėmimas buvo toks brangus jo širdžiai, kad negąsdino nei kelionės, nei triūsas ar išlaidos. Istorinių dainų, kurios mums taip gražiai aidi iš Serbijos, parengėjas nerado, tačiau yra įsitikinęs, kad jų turėtų būti išlikę. Linkime jam tokių surasti! O dabar pereiname prie atskirų pastabų.

Deivę *Laima* turi, tikriausiai, tik lietuviai (turime galvoje vardą, o ne pačią dievybę). Tai ne kas kita, kaip serbų *Wile*²⁰, kuri įsivaizduojama gyvenanti kalnuose, panašiai kaip lietuvių *Laima* (tik čia nėra aukštų kalnų), štai p. 273 randame:

Lai me bauke, Laimė rėke,
Bafi bėgant per Kalneli,

o tas vaizdas visiškai atitinka serbų *Wile* aprašymą. *Laima* ir *Wile* yra giminingos ir su skandinavų *Wole* (valkirijomis) ir germanų *Velleda*; Ostermejeris savo *Kritiškose pastabose apie senųjų prūsų religijos istoriją*²¹, p. 15 nepagrįstai jas lygina su graikų parkomis (dėmuo *keren* atpažįstamas ir žodyje *Val-kyrien*), dėl to jį kritikuoja ir ponas Rėza. Tokie mitologijos panašumai ir skirtumai yra itin svarbūs ir reikšmingi.

Rūtų vainikėlis Lietuvoje yra tradicinis atributas, pvz., p. 19:

Išbeit Mergyte
Iš Rutû Daržo
Wainikėli pindama.

(Tęsinys bus)

.....
20 Slavų mitologijoje vila yra gamtos dievybė, gyvenanti dažniausiai upėje, bet galinti būti ir miškuose, laukuose, kalnuose; atitinka romėnų nimfas. Vilos yra dailios merginos perregimais kūnais ir ilgais plaukais, su žmonėmis paprastai būna draugiškos.

21 Gotfrydas Ostermejeris (Gottfried Ostermeyer, 1716–1800), Trempų kunigas, Karališkosios vokiečių draugijos garbės narys, išleido prūsų istorijos veikalą *Gedanken von den Bewohnern des Landes Preussen* (1780), parengė naują lietuvišką giesmyną (1781), lietuvių kalbos gramatiką (1791), parašė pirmąją lietuviškų giesmynų istoriją (1793). Čia minimas veikalas apie prūsų ir lietuvių mitologiją *Kritischer Beytrag zur Altpreussischen Religionsgeschichte*, Marienwerder: bey Johann Jacob Kanter, 1775.

Dainos, oder litthauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt und mit gegenüber stehendem Urtext heraus gegeben von L. J. R h e s a. Königsberg, 1825.

(Tęsinys)

Vainikėlis buvo tradicinis vaikinių bei merginų papuošalas ir senojoje Vokietijoje XVI amžiuje. Otokaras von Hornekas²² pasakoja, kaip kaizeris Albrechtas, likus vos keletui valandų iki jo nužudymo, dovanoję šlavijų ir rūtų vainikėlius svečiams, viešėjusiems prie jo stalo, o sūnėnui Johanui, [būsimam] savo žudikui, davė patį gražiausią²³. Lietuvoje rūtų vainiku puošiamasi per vestuves; čia merginos dabina galvas aukštais, į turbaną panašiais bokšteliais, o viršų apjuosia rūtų vainiku, tai nuotakos atributas (plg. šios knygos p. 311²⁴). Mums atmintyje iškyla senprūsių kapuose dažnai randami dailiai apdirbti ir suriesti kaip gyvatė sidabrinės ir varinės vielutės lankeliai, čia įprastai vadinami *mirusijų karūnomis*; o gal yra kaip tik priešingai, gal tai džiaugsmo simbolis – nuotakos vainikas arba ant galvos dedamas karkasas, apie kurį turbano pavidalu apvyniojamas audinys. Rūta yra tokia mėgstama, kad daugelyje posmų ji minima kartu su rožėmis ir lelijomis.

Lietuviai, kaip ir serbai, labai mėgsta epitetus, juos prideda ir apibūdindami savo sodybą bei namus. Tačiau epitetai skiriasi, nes abi tautos namus puošia skirtingai, bent jau taip atrodo iš jų dainų. Serbai visada apdainuoja *b a l t q* dvarelį, *b a l t u s* namus (netgi pasaulį jie vadina *baltu*), o lietuviai turi (p. 89) *m a r g q* dvarelį.

Daugelyje dainų (kaip pastebi ir ponas R ė z a) tikrai yra išlikę pagonybės atšvaitų, tačiau dažnai jie nugludinti laiko, sukrikščioninti ir tik labai retai išsaugoję pirmąjį pavidalą. Tokia yra neabejotinai daina apie Mėnesio vestuves (p. 93), kurioje veikia pats lietuvių griausmo dievas Perkūnas (*Perkunes*).

Kalbėdami apie šio krašto praeitį norėtume pastebėti, kad nerijoje ties Klaipėda yra kalnas, vadinamas *Švedkalniu*. Jeigu prielaida, kad kadaise čia gyveno skandinavai (lietuviai švedus vadino *Russi*, o tas žodis išliko daugelyje vietinių vietovardžių) ir nepasitvirtintų, vis tiek šis vardas, dažnai aptinkamas Prūsijoje, Vokietijoje ir Silezijoje, nėra atsitiktinis ir reikėtų išsamiau patyrinėti: ar tas kalnas supiltas rankomis? Ar tai buvo gynybinis pylimas? O gal jis yra priešistorinių laidojimų vietų reliktas?

Lietuvių dainose dažnai prabyla paukščiai, o žmogus juos ne tik supranta, bet ir pats dalyvauja pokalbyje, tačiau rečiau negu serbų ar kitose dainose. Pavyzdžiui, p. 171 kalba varnas; šis simbolinis paukštis aptinkamas ir kitų tautų senose sakmėse.

22 Otokaras von Hornekas (apie 1265–apie 1320), vokiečių metraštininkas. Parašė eiliuotą apie šimto tūkstančių eilučių Vokiečių imperijos kroniką.

23 Recenzento pastaba: „Išsamiau aprašyta Büschingo R i t t e r z e i t und Ritterwesen, I. 350.“ Čia nurodytas Johanno Gustavo Büschingo (garsaus vokiečių istoriko Antono Friedricho Büschingo sūnaus) veikalas *Ritterzeit und Ritterwesen* (2 Bde, Leipzig: F. A. Brockhaus, 1823).

24 Nurodoma dainų rinkinyje įdėta Rėzos studija apie lietuvių liaudies dainas (*Betrachtung über die litthauischen Volkslieder*, p. 309–323).

Tai, be abejonės, dar vienas pagoniškojo tikėjimo reliktas, daugiau ar mažiau būdingas daugeliui tautų, bet ne visose išlikęs iki mūsų dienų. Varnas buvo mitinio Odino²⁵ šventas paukštis, o populiarus vokiečių posakis *Ich hörte ein Vögelchen davon singen*²⁶, sakomas sužinojus paslaptį, be abejo, ateina iš seniausios pagonybės. Reikšminga yra [parengėjo] pastaba prie dainos, [esančios] p. 223²⁷, kad britų ir skandinavų poezijoje ypač mėgstamas skaičius d e v y n i; todėl ir mes atkreipiame į tai dėmesį. Dainoje p. 225 jaunuolis ant žirgo nugaros laimingai perplaukia devynias upes, o dešimtojoje – nuskęsta.

(Pabaiga bus)

Dainos, oder lithauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt und mit gegenüber stehendem Urtext heraus gegeben von L. J. R h e s a. Königsberg, 1825.

(Pabaiga)

Knygos gale įdėtos septynios melodijos, už tai reikia tik padėkoti, nes melodijos yra būtinas priedas, kurio neturėtų stigti nė viename šiuolaikiniame liaudies dainų rinkinyje.

Wainikkas

Kas tai Dywai, diddi Dywai!
Rutû lėjau, Rožes dygo.
Pyk Mergyte Wainikkéli,
Žalû Rutû Wainikkéli!
Eik Mergyte Wandinélio!
Aß irėjau Wandinélio,
Jr užtikko Bauras Wėjas
Jr įpute Wainikkéli
J Jurû Gillumméli.
Trys Bernyczei žaloj' Lankoj',

Szėną pjowe žaloj' Lankoj'.
Katraš bufit' mano Mielas?
Katraš plaukfit' Wainikkelio?
„Jr aß bufu tawo Mielas,
Jr aß plaukfû Wainikkėlio,
J Jurû Gillummėli.“ –
Wainikkėlis prie Krantėlio,
Bernužėlis prie Dugnėlio.
Wainikkėlis ant Rankėlės
Bernužėlis ant Lentėlės.

.....
25 Odinas – skandinavų karo ir išminties dievas, turėjęs du kranklius – su požeminiu pasauliu susijusias būtybes.

26 *Girdėjau apie tai čilbantį paukštelį* (vok.). Lietuviškas atitikmuo: *Šarka sakė*.

27 Rėzos pastabą apie dainą, esančią p. 223, žr. *Dainų* rinkinyje pridėtose „Pastabose“ (*Anmerkungen*, p. 320).

Labai graudi daina apie našlaitį, p. 251. Plg. su ankstesniąja daina.

Sirrata

Widdur Jurû ir Marélû
Aukštafis Kalnėlis.
Ant to Kalno, Kalnuželio
Žalas Aužolėlis.

O bios žalos Szakuželės
J baltas Rankėles?
Jr Bie žali Lapuželei
J meilus Žodelus?

O aß Jaunas priplaukdamas
Uffikabinnėdamas:
Ar pawirfi Aužolėli,
J Mano Tewėli?

O aß Jaunas atftodamas,
Graudzey pawerkdamas.
Ne pawirto Aužolėlis
J mano Teweli,

Ney bios žalos Szakutėles
J baltas Rankėles,
Ney Bie žali Lapuželei
J meilus Žodelus.

Ne mažiau jaudinanti daina apie meilės pažadą, p. 265.

Meilės Žadas

Ateik Mergyte,
Pawafarėlij',
Kai Dywai žydės
Moczuttės Darže:
Aplink Lyfates
Žales Rutates
O Widdurije
Wis Lėlijates.

Ateik Bernyti,
Pawafarelij',
Kai Dywai žydės,
Tėwo Darželij':
Aplink Sodāti
Žali Czepáczei,
O Widdurije
Wis Obelatės.

Aß tadda fkyfu
Margą Kwėtkatę
Jr nufudifu
Sawo Bernaczui.
Ne patti neßu,
Ney kittai dūfu.
Szaurû Wėjaczu
Aß nupusdifu.

Aß nufifkyfu
Du Obolaiczu,
Jr nufudifu
Sawo Mergatei:
Ne patfai neßu,
Ney kittam dūfu,
Pietû Wejaczu
Aß nupusdifu.

Pagonybe dvelkia daina apie saulę, p. 283; senovėje ji galėjo būti dainuojama per pavasario šventę, pasitinkant sugrįžtančią saulę. Štai kokios žavios eilutės:

Saule

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kur taip ilgay užtrukkei,
Kur taip ilgay gywėnai,
Nū mul' atfojufi?

Auðrinne, Wakarinne:
Auðrinne ugni prakure,
Wakarinne Patalą klojo.
Daug mano Gimmineles
Daug mano Dowanelū.

Po Jurū, po Kalnelū
Kawojau Sirrateles,
Suðildzau Piemenaczus.

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kas Rytais, Wakarėleis,
Prakure taw Ugnėli?
Taw klojo Pataleli?

Panašūs pagonybės atšvaitai, panašūs vaizdai ir pabrėžiamas skaičius *devyni* matomi skambioje dainoje apie prapuolusią avelę, p. 291.

Owate prapūlufi

O wakar wakaratių'
Prapūle mano Owate.
Ay, kas gelbės jėbkoti
Mano wienturtę Owatę?

Jbėjau pas Wakarinnę.
Wakarinne atfilėpe:
Að Wakareis Saulelei
Turru klót Patalėli.

Jbėjau pas Auðrinę.
Auðrinne atfilėpe:
Að angfti Ryt Saulėlei
Turru prakurt Ugnėli.

Jbėjau pas Menefeli.
Menefelis atfilėpe:
Að kardu perdalytas;
Smutnas mano Weidėlis.

Jbėjau pas Saulėlę
Sauluže atfilėpe:
Dewynes Dienas jėbkófu,
O deðimtą ney nufileifu.

Tenka apgailestauti, kad ponas parengėjas neįdėjo į rinkinį daugiau dainų–mįslių, kurios dainuojamos tose vietovėse, o pateikė tik vieną pavyzdį²⁸:

Ai funte funte mannę Anytéle	Atsakymas
Žiemužės Székôs, Wafaružės Sniego.	
O aš eidama, graudzey werkdamą	Eikis Mergyte, eikis Jaunoje
Sutikkau Bernuži, jauna Kerduži.	Wis Pagirréleis, wis Pamaréleis.
O kur tu eifi Mergyte mano?	Ten tu rafi žalą Pušyčę,
O ko tu werki, Jaunoji mano?	Imk Pušiės Szakką ir Marės Puttôs saują;
Ai funte funte mannę Anytéle	Tay tu parneši ławo Anytélei
Žiemužės Székôs, Wafaružės Sniego.	Žiemužės Széką, Wafaružės Sniegą.

Pabaigai labiausiai tiks paties parengėjo žodžiai (p. 355²⁹): *Kasdieninį tautos gyvenimą atskleidžiančios dainos neabejotinai gali duoti didžiulės naudos mitologijos ir senovės istorijos tyrimams, kalbos ir tautų pažinimui. Tai yra tauriausi tautos dvasios žiedai; net jei išnyksta pati tauta, jos dvasia išlieka dainose.*

Bg

Recenzija išspausdinta: *Wiener Zeitschrift für Kunst, Literatur, Theater und Mode*, Di[e]nstag, den 20. Juny (1826), Nr. 73, p. 585–587; Nr. 74, p. 594–595; Nr. 75, p. 601–602, skyrelyje „Literatur“. Versta iš egzemplioraus, esančio Leipcigo universiteto bibliotekoje.

Leipcigo recenzija, 1827

[Autorius nepasirašęs]

Daino's³⁰ oder Litthauischen³¹ Volkslieder, gesammelt, übersetzt und mit gegenüberstehendem Urtext herausgegeben von L. J. R h e s a. Nebst einer Abhandlung über die litthauischen Volksgedichte. Königsberg, bey Hartung, 1825. 362 p. 8°.

Rinkinio gale pridėtos septynios liaudiškos melodijos, tačiau pats leidėjas 348 p.³² pastebi, kad užfiksuojuant melodijas natomis dingsta tai, kas gražiausia, ir todėl iš užrašymo menkai tegalima pažinti lietuvių liaudies muziką.

.....
28 Šią dainą Rėza išspausdino ne dainų rinkinyje, bet pridėtame „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjime“ (*Betrachtung über die litthauischen Volkslieder*, p. 325).

29 *Ten pat*, p. 355.

30 Turi būti: *Dainos*.

31 Turi būti: *Litthauische*.

32 Rėzos „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjime“ (*Betrachtung über die litthauischen Volkslieder*, p. 34).

Pasak leidėjo (350 p. ir toliau)³³, pirmąsias tris [lietuvių] dainas paskelbė Pilypas Ruigys³⁴ savo 1745 metais išleistoje knygoje *Lietuvių kalbos tyrinėjimas* ir t. t.; jos išspausdintos ir šiame rinkinyje. Kitu skelbėju (kadangi vokiečių gydytojo Ahasvero Brando³⁵ knygoje *Kelionė į Maskvą*, išleistoje 1689 metais, įdėtos dvi tariamai lietuviškos *Daino's* iš tikrųjų visai nėra liaudies dainos) laikytinas Herderis³⁶, savo tautų dainų rinkinyje įdėjęs septynias³⁷ tikrai lietuviškas (turime pridurti: ypač puikias ir labai būdingas šitai poezijos rūšiai) dainas, o d. 1, p. 11 Herderis pateikia ir Lessingo³⁸ nuomonę (iš *Literatūrinių laišku*). O ji yra tokia: *Neseniai varčiau Ruigio lietuvių kalbos žodyną ir gale pridėtame Lietuvių kalbos tyrinėjime aptikau čia labai derančių retenybę, kuri mane be galo pradžiugino. Tai keletas lietuviškų dainų arba dainelių, kokias ten dainuoja kaimo merginos. Koks naivus sąmojis! Koks žavus paprastumas!* Po tokio įvertinimo ką mes begalime pridurti? Lessingo mintys apie tas keletą dainų tinka ir visam čia aptariamam rinkiniui. Reikia pasakyti, kad jose neįmantriai vaizduojama nekalta ir tyra meilė kaimo pirkelėse, skamba žaisminga ironija ir švelnus ilgesys; mes matome mylinčią merginą, sužadėtinę, nuotaką, jauną moterį čia žalioje lankoje, čia darželyje ar triūsiančią namuose; mes matome sūnų, atsisveikinantį su tėviške, išjojantį į karą ir negrįžtantį; užjaučiame jauną moterį, ujamą anytos; kartu liūdime su nuotaka, raudančia dėl žuvusio mūšyje ar mariose nuskendusio mylimojo. Tačiau krinta į akis tai, ką jau esame pastebėję kalbėdami apie kitų tautų dainų rinkinius: senosios dainos yra neabejotinai vertesnės už naujasias, pavyzdžiui, apdainuojančias 1815 metų³⁹ įvykius (p. 126, 148, 166, 192)⁴⁰, nes pastarosios dažnai tėra blankus pirmųjų aidas ir todėl menkai jaudina širdį.

Dar turime pridurti, kad, nuosekliai iš eilės skaitydami *Daino's* tekstus, galime ir neįžvelgti tikrosios [dainų] vertės dėl perdėto, nors ir kilnaus jų kuklumo bei tų pačių vaizdų ar minčių pasikartojimo, ir nors parengėjas p. 325⁴¹ tikina skelbiantis

33 *Ten pat*, p. 350 ir toliau.

34 Žr. išn. 8.

35 *Johann Arnholds von Brand Reysen durch die Marck Brandenburg, Preussen, Churland, Liefland, Pleßcovien, Groß-Naugardien, Tweerien und Moscovien: in welchen vieles nachdenklich wegen gemeldter Länder wie auch Litthawer Lebens-art, Gottesdienst, allerhand Ceremonien, Kleydunh, Regierung, Rechtspflegung und dergleichen angemercket*, Wessel: in Verlag Jacobs von Wesel, Buchhändlers daselbst, 1702. Recenzentas pakartojo Rėzos padarytą klaidą: netiksliai nurodė autoriaus vardą ir leidimo metus.

36 Žr. išn. 9.

37 Iš tikrųjų Herderis *Tautų dainų* rinkinyje paskelbė aštuonias lietuvių dainas (septynias pirmojoje ir vieną antrojoje dalyje).

38 Žr. išn. 10.

39 Turimas galvoje Prūsijos ir kitų Europos valstybių karas su Napoleono armija, pasibaigęs 1814 m.

40 Nurodytos šios dainos: *Karo Waijkas, Miegas Daržatij, Tėws Sunu i Karą leidziqs, Jaunātis iWaijka jodams*.

41 „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjime“ (*Betrachtung über die litthauischen Volkslieder*, p. 325).

vos pusę surinktų dainų, galėjo padaryti dar griežtesnę atranką. O skaitant dainas pavieniui, juk kaip tik taip jos išsilieja iš širdies ir suskamba, negali nevirptelėti nė viena jautri širdis.

65 p. parašyta *sie saassten*⁴², neva tai veiksmažodžio būtojo dažninio laiko forma, sudaryta iš *sie setzten*, bet tokia vartosena netaisyklinga; taip pat 7 ir 89 puslapiuose vietoj įprasto *Spindel*⁴³ pavartotas mažai žinomas žodis *Quindel*, o 245 p. yra nesuprantamas ir pastabose nepaaiškintas žodis *Marginne*; 113 p. pavartotas žodis *Nehrung* ir jo vedinys *Neerunger*, bet Adelungas⁴⁴ tokio žodžio nepateikia. *Tyrinėjimas* ir *pastabos*⁴⁵ suteikia daug naudingų žinių kalbos ir poezijos puoselėtojams, jie dėkingai įvertins parengtą triušą.

Kadangi dėl vietos stokos daug pavyzdžių pateikti negalime, norėčiau recenziją baigti fragmentu iš dainos *Bernėlio Raudójimas*, p. 305:

O kur jus mannę laidofit,
Kad mirręs iš Smutnybês?
Ten Lelijû Daržatij'
Po Rožû Krumaczu.

Jr atėjo jaunos Mergates
Kas Nedélês Rytužę
Saw Kwėtkėles pyti.
Skinkit, škinkit Mergates,
Wis ką tikt norit;
O tikt ne škinkit Žiedelė
Nu to Rožû Krumėlio.

Jr atėjo jauna Seľfyte
Szwentôs Nedelês Rytą,
Nuľkyne Rožês Pumpureľi.
Nû tû Rožû Krumėlio.
Ay gražey kwėpja Žiedėlis,
Tas Rožû Pumpurėlis.
Atfakė Moczutte werkiant:
Juk tai ne Rožû Žiedėlis,
Tai Dwaľe jauno Bernėlio
Kurs mirręs dėl Smutnybês.

Recenzija išspausdinta: *Leipziger Literatur-Zeitung*, 1827, Nr. 278, Am 1. des Novembers, p. 2220–2222, skyrelyje „Ausländische Dichkunst“. Versta iš egzemplioriaus, esančio Leipcigo universiteto bibliotekoje.

.....

42 Taip į vokiečių kalbą išverstas vaizdingas lietuviškas veiksmažodis „surioglinti“.

43 *Verpstē* (vok.).

44 Johannas Christophas Adelungas (1732–1806), vokiečių kalbininkas, leksikografas. Parengė pirmąjį mokslinį vokiečių kalbos žodyną *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart*, 5 Bde, Leipzig: bey Breitkopf und Härtel, 1774–1786.

45 Turima galvoje Rėzos studija „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimas“ ir dainų komentarai.

Leipcigo recenzija, 1827

[Autorius pasirašęs 20.]

Dainos, oder lithauische Volkslieder, gesammelt und übersetzt und mit gegenüberstehendem Text herausgegeben von L.J. Rhesa. Erster Band. Königsberg, Hartung. 1826. 8^o46.

Nuo tada, kai Herderis⁴⁷ ir Lessingas⁴⁸ Vokietijoje atskleidė liaudies dainų grožį, šio pobūdžio poeziją vertiname vis palankiau. Vokiečiai, patys turintys turtingą liaudies poeziją ir būdami apdovanoti gebėjimu išvelgti grožį pačiose neįprasčiausiose bei savičiausiose formose, t a i, ką šioje srityje sukuria kitos tautos, dažnai vertina labiau negu jos pačios. Pastaraisiais metais susidomėjimas [liaudies] poezijos rūšimi taip išaugo, kad pradedama skelbti ir mažiau žinomų tautų kūryba. Neseniai pamatėme gausius serbų⁴⁹, škotų⁵⁰ ir vengrų⁵¹ liaudies dainų rinkinius, po jų gražiai pasirodė naujųjų graikų⁵², o štai dabar rikiuojasi ir lietuvių dainos⁵³.

Kaip tik į jas norėčiau šiomis eilutėmis atkreipti skaitytojų dėmesį.

Nusipelnęs šių liaudies dainų, dabar vertai įsiliejusių į puikų tautų poezijos ratą, rinkėjas ir vertėjas savo priede suteikia mums žinių, kaip turėtume vertinti šiuos kūrinius⁵⁴:

„Lietuvių liaudies *Dainos*, kaip matyti iš šio rinkinio, yra daugiausia e r o t i – n é s: jose neįmantriausiai apdainuojama meilė ir džiaugsmas, vaizduojama namų laimė ir šilti šeimos narių bei giminių santykiai. Tuo požiūriu šis rinkinys yra m e i l é s c i k l a s: jame vaizduojamos jausmo užuomazgos, jo plėtojimasis ir įprasminimas vedybiniame gyvenime. Mes matome lietuvių nuotaką vaikystėje ir jaunystėje (*pir-*

46 Recenzentas nežinia kodėl nurodė „Pirmas tomas“, o leidimo metus ne 1825, o 1826.

47 Žr. išn. 9.

48 Žr. išn. 10.

49 Turimas galvoje serbų filologo Vuko Karadžičiaus (Vuk Stefanović Karadžić, 1787–1864) parengtas serbų dainų rinkinys *Narodne srpske pjesme*, vier Bände, Leipzig und Wien, 1823–[18]33.

50 Omenyje turimas škotų poeto Roberto Bornso (1759–1796) parengtas škotų dainų rinkinys *Poems, Chiefly in the Scottish Dialect*, Kilmarnock: Wilson, 1786. Daugelis jų buvo sekimai liaudies poezija, o paties Bornso eilėraščiai virto liaudies dainomis. Rėzos laikais buvo išėjęs naujas leidimas (1824).

51 Leidinys nenustatytas.

52 Turimas galvoje graikų dainų rinkinys *Neugriechische Volkslieder*, gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel, übersetzt von Wilhelm Müller, Leipzig: bey Leopold Voss, 1825. Jį parengė prancūzų literatūros istorikas ir rašytojas Klodas Forelis (1772–1844).

53 *Recenzento pastaba: „Iki šiol buvo išspausdintos tik trys dainos Ruigio žodyne, kurios taip pradžiugino Lessingą (žr. *Literatūriniai laiškai*, II, p. 242).“ Recenzentas nepamini aštuonių lietuvių dainų, išspausdintų Herderio dainų rinkinyje 1778–1779 m.

54 Toliau cituojama pastraipa iš Rėzos „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimo“ (*Betrachtung über die lithauischen Volkslieder*, p. 324–325).

mos *dėnos*) uoliai triūsiančią namuose su darbščia motina – verpiančią, audžiančią, siuvinėjančią (*rassyti*) (p. 2, 6, 14, 144)⁵⁵. Matome sužadėtinę su senovišku, didžiai branginamu vainiku ant galvos (*Wainikas*), nupintu iš kuklių r ū t ū. Matome ir gražiausią jos gyvenimo dieną, dailiai pasipuošusią, bet graudžiai atsiveikinančią su motina, seserimis ir draugėmis (p. 26, 180), iškilmingai važiuojančią į būsimojo vyro namus ir nenoriai, dažnai net su ašaromis nusiimančią išsaugotą nuotakos vainiką (p. 152, 176, 180). Pagaliau išvystame ją tapusią šeimininke laimingame šeimos ratelyje, besidarbuojančią savo ūkelyje ir darže taip pat uoliai, kaip pirmą pas motutę. Kartais randame ją nelaimingą, skubančią pas motinėlą, kad išsiverktų jos tyliame glėbyje (p. 160, 208, 212). Visi tie santykiai pavaizduoti tokiomis įvairiomis formomis, jog nežinau, ar yra kokia kita tauta Europoje, atspindėjusi meilę kaimo pirkelėje tokioje daugybėje nuotakos dainų. [Rinkinyje] skelbiama vos pusė surinktos medžiagos, nes, pirmą, likusios dainos yra tų pačių temų variacijos, antra, čia sudėtosios pakankamai atskleidžia šio pobūdžio lietuviškų dainų dvasią.“

Be šitų dainų, dar yra *Misles (Räthsellieder)* ir *Gesmes (didaktische Lieder)*, iš pastarųjų stambiausias lietuvių poetinis kūrinys yra *Donaleitis Meto-Laikai, die Jahreszeiten* (išvertė Rėza 1818), ir *Raudas (Todtenlieder)* (toliau pateiksime keletą jų pavyzdžių). Šios dainos yra daugiau ar mažiau panašios į kitų tautų dainas, jose jausmai reiškiami paprastai, natūraliai, dažnai labai poetiškai, be jokių dirbtinių puošmenų, čia apdainuojami labiausiai pažįstami gamtos reiškiniai ir objektai – saulė, mėnulis, migla, klevas, eglė ir kt., o ypač – rūtos, naminiai gyvūnai, marių vilnys. Tos dainos yra dažniausiai grynai lokalaus pobūdžio ir, nors sukurtos v i e n a i konkrečiai situacijai, yra tokios universalios, jog tinka dainuoti ir kitomis panašiomis progomis. Dažni netikėti perėjimai nuo bendrybės prie atskirybės ir atvirksčiai, taip pat poetinių vaizdų nuolatinė kaita ir persimainymas labai primena naujųjų graikų liaudies dainas, be to, abiem tautoms būdinga panaši dramatinė išraiška ir tam tikrų tipiškų vaizdų pasikartojimas. Tačiau [lietuvių] dainoms, palyginti su naujųjų graikų, stinga patriotinių ir religinių motyvų, taip pat jose beveik nėra tokių kraštutinių, kaip šiurkštus k o k e t a v i m a s ir m a n i e r i n g u m a s. Stebėtina, kad šias dainas sukūrusi dvasiškai neištobulinta tauta, gyvenanti Nemuno (*Niemen*) pakrantėse, kur tokia nepoetiška gamta, trumpai tariant, š i t o j e žemėje ir po š i t a saule, turi tiek daug poetinės vaizduotės, tiek nuoširdumo, tiek įvairių ritmų ir melodijų, tokio graudaus liūdesio, ir apskritai, tiek muzikalumo.

Pati kalba itin lanksti: gausūs deminutyvai suteikia ypatingo švelnumo ir intymumo; žaismingi, skambūs rimai ir ritmų įvairovė labai praturtina dainas. Be to, liaudies poezijos kūrėjai puikiai įpina savo tautos senosios mitologijos įvaizdžius. Dainose matome sužmogintus [dievus] *Laima, Giltina (Todesgöttin)*, bangų šiaušęją *Bangputtis, Žemyna (Erdmutter)*, o pirmiausia – aukščiausią dievą griausmavaldį

55 Skliausteliuose nurodomi dainų puslapiai rinkinyje.

Perkun; tarsi gyvi personažai čia veikia saulė ir jos dukterys, Mėnulis myli Aušrinę, o juodas varnas (kaip juodieji graikų paukščiai) atneša žinią apie mirtį.

Eilijuojama dažniausiai dvipėdžiais ir tripėdžiais jambais, devynių ir dešimties pėdų eilutėmis, ir rimuotomis, ir nerimuotomis, taip pat dviejų, trijų, keturių ir penkių pėdų trochėjais, daktilio eilutėmis, pavyzdžiui:

Wákar par éjaula bay welay;
Gestern verspáteť am Abend ich mich.

O štai amfibrachinė eilutė:

Ko lúdit Sessýtes, ko né dai nójat?
Was trauert Ihr, Schwester, was beuget Euch nieder?

Istorinės liaudies dainos, kurių lietuviai senais laikais, be abejonės, turėjo, dabar, deja, visai dingę, žinomos tik kai kurių temų ar apytikris turinys.

O dabar su malonumu nurodome skaitytojui keletą puikiausių šio rinkinio dainų, kurios patvirtins tai, kas aukščiau pasakyta. Dėl vietos stokos pačių tekstų nepridedame. Itin savita daina „*Wilko Swodba*“ (p. 69), jaudinantis skundas dainoje „*Ißkada Darželij*“ (p. 95), naiviai švelni, primenantį senųjų škotų dainą „*Prapùlufi*“ (p. 103) ir išdidi karinga daina p. 167 su refrenu:

Tikt ftowék,
Ne drebék,
Ant Weluko wis žurèk!
O kad ir tu pulfi,
Mirfi tikt garbingay:
Bus Paminnèjims ir Grabe.

Ypač poetiškos dainos „*Warnas*“ (p. 171) ir „*Dukte, Żalnerène*“ (p. 187) (labai panaši į vieną serbų dainą), „*Außrinne*“ (p. 221) su įspūdinga pradžia:

Außrinne Swodbą kèle;
Perkuns pro Wartus įjojo,
Aužolą žalą parmuße.

Mitologinė daina „*Mènefio Swodba*“ (p. 93):

Menų Saulužę wede.
Pirmą Pawafarelį ir t. t.

Nė viena iš šių dainų nepaliks skaitytojo abejingo. Mus labiausiai sujaudino dvi, pirmoji – *Rauda*, arba *Todtenlied*, kupina gilaus skausmo, antroji daina – *Saule*, joje taurus žmogiškas jausmas, apvilktas tikros poezijos rūbu; jas čia ir pateiksime, kad kalboms apie tautos poeziją nestigtų pavyzdžių:

Sirrata

Widdur Jurû ir Marélû
Aukštafis Kalnėlis.
Ant to Kalno, Kalnuželio
Žalas Aužolėlis.

O bios žalos Szakuželės
J baltas Rankėles?
Jr bie žali Lapuželei
J meilus ųodėlus?

O aß Jaunas priplaukdamas
Ufifikabinnėdamas:
Ar pawirfi Aužolėli,
J Mano Tewėli?

O aß Jaunas atftodamas,
Graudzey pawerkdamas.
Ne pawirto Aužolėlis
J mano Teweli,

Ney bios žalos Szakutėles
J baltas Rankėles,
Ney bie žali Lapuželei
J meilus ųodelus.

Saule

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kur taip ilgay užtrukkei,
Kur taip ilgay gywėnai,
Nû muł' atftojufi?

Außrinne, Wakarinne:
Außrinne ugni prakure,
Wakarinne Patalą klojo.
Daug mano Gimmineles
Daug mano Dowanelû.

Po Jurû, po Kalnelû
Kawojau SIRRATELES,
Sußildzau Piemenaczus.

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kas Rytais, Wakarėleis,
Prakure taw Ugnėli?
Taw klojo Pataleli?

Šitos abi dainos užrašytos Piktupėnuose prie Tilžės, jos gali paliudyti vokiečių skaitytojui, kad tauriems tautos poezijos žiedams pražysti ir išsiskleisti nebūtinai

graikiško vėjo dvelksmas, škotų ar hebrajų gamtos didybė; šitos nuostabios gėlės gali puikiai vešėti ir smėlėtose nerijos pakrantėse, ir Rusnės*⁵⁶ pušynuose.

20.

Recenzija išspausdinta: *Blätter für Literarische Unterhaltung*, 1827, Dienstag, 18. März, Nr. 61, p. 241–243. Versta iš egzemplioriaus, esančio Frankfurto prie Maino universiteto bibliotekoje.

Lvovo recenzija, 1829

[Autorius Pranciškus Siarčinskis]

IV.

Apie L. J. Rėzos surinktas lietuvių liaudies dainas, Lad[islavo] Čelakovskio išverstas į čekų kalbą ir išleistas Prahoje 1827 m.^{57(a)}.

Lietuviškų dainų vertimas į čekų kalbą patraukė mano dėmesį ir privertė susimąstyti. Kodėl lenkas pirmiau ne sava, bet užsienio kalba sužino apie arčiausiai jo tėvynės gyvenančios tautos, kadaise paklusios tiems patiems įstatymams ir bendrai valdžiai⁵⁸, dainas? Kodėl jam taip menkai rūpi ne tik pramokti tos tautės kalbą, bet ir nuodugniau pažinti [kalbos] istoriją, sandarą ir savybes, kad tokių žinių tenka ieškoti veikia svetimšalių, o ne saviškių autorių raštuose? Kiek jėgos leidžia, atitaisykime praėjusių laikų aplaidumą ir uoliau stenkimės vardan tautos labo ir didesnės garbės.

L. J. Rėza, Karaliaučiaus akademijos filosofijos ir teologijos dėstytojas⁵⁹, Lietuvių [kalbos] seminaro vadovas⁶⁰, turi didžiulių nuopelnų lietuviškajai raštijai. Pirmiausia jis parašė ir 1816 m. Karaliaučiuje paskelbė lietuviškosios Biblijos istoriją^{61(b)}.

.....
56 *Recenzento pastaba: „Taip vietiniai vadina šią vietovę, o slavai ir suomia ir šiaudien švedus vadina *Russi*.“

57 Išnašoje (a) recenzentas nurodo recenzuojamą knygą: *Litewské narodni pisne z pierwodniho gazyka dla sebránj Dra. L. J. Rhesy, przeložené a wydanó od Fr. Lad. Celakowskeho*, w Praze, 1827. w Sollowské Knehtiskarne wedenim Jana Host. Pospissila, in 16°.

58 Turima galvoje Abiejų Tautų Respublika (toliau – ATR), egzistavusi nuo Liublino unijos (1569) iki 1772 m.

59 Rėza Karaliaučiaus universitete dėstė teologijos disciplinas ir Rytų kalbas.

60 Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarui Rėza vadovavo ir pats jame dėstė nuo 1810 iki 1840 m., iki mirties.

61 Rec. išn. (b): *Geschichte der litthauischen Bibel, ein Beitrag zur Religions-Geschichte der nordischen Völker, von D. J. L. Rhesa Professor der Theologie und Prediger*, Königsberg. 1816 in 8°. Mokslininkas Bogumiłas Lindė, kuriam buvo žinomi minėtojo Rėzos darbai, Varšuvos mokslo

Ketindamas išleisti naują Biblijos vertimą į lietuvių kalbą, jis surinko ir į vieną vietą sudėjo filologines kritines pastabas bei paaiškinimus šiuo klausimu; visa tai iš spaudos išėjo Karaliaučiuje 1824 m.⁶²(c). Tas mokytas lietuvis surinko lietuvių liaudies dainas, išvertė į vokiečių kalbą ir pridėjęs savo vertimą greta lietuviškų žodžių 1825 m. atidavė spausdinti, pavadinęs liet[uvių] *Dainos*⁶³(d). Kaip suprantu, Lad[islavas] Čelakovskis⁶⁴ minėtąsias dainas į čekų kalbą išvertė iš vokiško vertimo, mat nė antraštėje nemini, kad būtų jas vertęs iš lietuvių kalbos. Norėčiau kai kurias iš jų pristatyti savo kraštiečiams, bet manau, kad [pirmiausia] būtų visai pravartu šį bei tą pasakyti apie lietuvių kalbą, imant pavyzdį iš Ruigio, kuris prie savo rašinio apie lietuvių liaudies dainas pridėjo pastabų apie kalbą⁶⁵(e).

Lietuvių kalbės, lygiai kaip ir pačios tautos ir jos pavadinimo, kilmė yra nežinoma ir sunkiai atsekama, todėl mokslininkų nuomonės šiuo klausimu prieštaringos. Vis dėlto iš jų atliktų tyrimų galima daryti bent kiek tikresnę išvadą, kad lietuvių tautą kalbos atžvilgiu dera skirstyti į tris pagrindines gentis. Pirmoji – tai latviai, Livonijos ir Kuršo gyventojai. Kiti – Prūsijos lietuviai, apgyvenę Rytprūsius. Tretieji – tai tikrieji lietuviai, gyvenantys Žemaitijoje, Vilniaus provincijoje

.....
bičiulių draugijos 1819 m. metraščio (t. XIII) p. 120 skelbia, kad šis rašytojas jau anksčiau mokslo bendruomenei buvo žinomas dėl: 1) į vokiečių kalbą išverstos lietuvių poeto Kristijono Donelaičio poemos, antrašte *Metai iš keturių giesmių*, išspausdintos 1818 m., 2) lotyniškai parašyto tyrinėjimo *De primis vestigiis religionis Christianae inter Lithvanos propagatae* (Karaliaučius, 1810). Tikriausiai iš tos pačios giminės buvo kilęs prieš du šimtmečius gyvenęs Jonas Rėza, kuris buvo užsimojęs išspausdinti rankraščiu išlikusį Bretkūno, andainykščio Karaliaučiaus kunigo, Biblijos vertimą, tačiau neteko gyvybės maro epidemijos metu, tęsėjęs 1625 m. išleisti psalmyną Prūsijos lietuvių ir vokiečių kalbomis. Žr. *Obraz wieku Zygmunta III ir Jenaische allgemeine Lit. Zeitung*. 1818. N. 58.

62 Rec. išn. (c): *Philologisch-kritische Anmerkungen zur lithauischen Bibel, als Erläuterungen zu der neuern Ausgabe veranstalteten Umarbeitung des lithauischen Textes, von Doctor J. L. Rhesa, Professor der Theologie und Prediger*. Königsberg. 824. T. II.

63 Rec. išn. (d): *Dainos, oder lithauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt, und mit gegenüberstehenden Urtexte herausgegeben von L. J. Rhesa, Doctor der Theologie und Philologie, ordentlicher Professor der Theologie und Director des lithauischen Seminars auf der Universität zu Königsberg. Nebst einer Abhandlung über die lithauischen Volks-Gedichte*. Königsberg. 1825. Berlyno kunigas mokslininkas Jenischas [Kristijono Gotlybo Milkaus] lietuvių–vokiečių kalbų žodynui rašytoje pratarinėje pripažįsta, kad lietuvių *Dainoms* būdingas malonus paprastumas, sumišęs su švelnumu ir nuoširdumu, talpi ir turininga raiška. Jo manymu, jos tikrai būtų patikusios Lessingui, pavyzdiniam šio žanro eiliuotojui. Lietuviškas žodis *Daina* reiškia linksma giesmę.

64 Ladislavas Čelakovskis (Ladislav Čelakovský, 1779–1852), čekų poetas, vertėjas, filologas.

65 Rec. išn. (e): *Betrachtung der lithauischen Sprache, von J. Ruhig*, be to, ir Johann Arnold von Brand. *Reisen nach Moscovien*, Wessel, 1702. [Ruigys] pateikia keletą lietuviškų dainų ir mažai žinomų patarlių bei priežodžių. Jis giria jų sąmojingumą, išmintį, pastebėjimų taiklumą, – dėl tų savybių jie negalį nepatikti. Giesmės „Dieve, sergėk karalių“ lietuviškas vertimas yra išspausdintas laikraštyje *Freimüthige* (1808, Nr. 216). Ruigio parašyta lietuvių kalbos gramatika, išleista Karaliaučiuje 1747 m., yra visų išsamiausia ir tiksliausia.

ir su ja besiribojančiose žemėse. Dabartinis populiacijos dydis, remiantis Peterio Köppeno teiginiais⁶⁶(f), yra toks: Kurše ir Livonijoje latvių galima suskaičiuoti per pusantro milijono; Rytų Prūsijoje lietuvių skaičius tesiekia 200 000, tikrojoje Lietuvoje jų gyvenama apie 1 200 000, taigi bendras lietuvių skaičius neviršija dviejų milijonų. Iš įvairių spėjimų bei prielaidų lietuvių kalbos pradų ir sandaros klausimu man panašiausia į tiesą atrodo ta, kurią tokia laikė ir mokslininkas Lindė⁶⁷, patikimiausias šio dalyko arbitras, – kad latvių kalba, į kurią įeina ir senoji prūsų, kilo susimaišius slavų ir gotų kalboms. Latvių ir lietuvių kalbų sandara, rašo Lindė⁶⁸(g), artimiausia slavų kalboms, taigi ir lotynų kalbai. Dauguma jų žodžių yra kilę iš slavų, bet nemažai ir iš germanų kalbos; kai kurie artimesni lotynų kalbai; galiausiai esama ir tokių, kurių greičiau rastum ne kurioje nors iš dabartinių Europos kalbų, bet įvairiose azijiečių kalbose. Tačiau ir pastarieji kadaise galbūt buvo patekę į kurią nors senovinį gotų ar slavų dialektą, kuriems susimaišius atsirado lietuvių kalba.

Rėza, protingai analizuodamas gerai jam pažįstamą kalbą, prieina galutinę išvadą ir patvirtina tą pačią nuomonę, teigdamas, kad Prūsijoje vartojama lietuvių kalba iš tiesų yra gotų-lietuvių, o ta, kuria kalbama Lietuvoje, turėtų būti vadinama slavų-lietuvių.

Galbūt kada nors koks nors lietuviškosios raštijos mėgėjas bei žinovas visą *Dainų* rinkinį išvers ir surimuos lenkų kalba, o kol kas čia siūlau keletą dainų, lenkiškai perteiktų Krokuvos mokslo bičiulių draugijos nario Adomo Rosciševskio⁶⁹, kuriam pavyko įveikti ir sunkumus, patirtus verčiant iš mažai žinomos kalbos, ir netgi savąjį kuklumą, sutinkant paviešinti atliktą vertimą⁷⁰.

.....
66 Rec. išn. (f): Apie lietuvių tautos kilmę ir kalbą Peteris Köppenas parašė rusiškai, o Leonas Rogalskis išvertė į lenkų kalbą. [Piotras Keppenas (1793–1864), rusų bibliografas, domėjęsis lietuvių raštija, Rusijos mokslų akademijos akademikas. Minima jo studija apie lietuvių tautų kilmę, kalbą ir literatūrą, išspausdinta Sankt Peterburge 1827 m. Vertimas į lenkų kalbą paskelbtas Vilniaus dienraštyje *Dziennik Wileński*, 1828, Nr. 5. Leonas Rogalskis (1806–1878), ATR istorikas, lituanistas, folkloro rinkėjas.]

67 Samuelis Boguslavas Lindė (1771–1847), ATR filologas, šešiatomio lenkų kalbos žodyno (1807–1816) autorius.

68 Rec. išn. (g): Apie senųjų prūsų kalbą žr. profesoriaus Vaterio veikalo nagrinėjimą, Samuelio B. Lindės paskelbtą per Mokslo bičiulių draugijos posėdį 1821 m.

69 Adomas Rosciševskis (Adam Rościszewski, 1774–1844), lenkų kultūros mecenatas, publicistas.

70 Recenzentas cituoja lenkišką vertimą. Čia pateikiame atitinkamus lietuviškus tekstus iš Rėzos rinkinio.

Jėkada Darželij

Dainok Sėfėyte!
 Ko ne dainoji?
 Ko rymai ant Rankelė?
 Rankeles užrymotas?

Kur aė dainofu?
 Kur linkėma bufu?
 Yra Darėe Iėkada,
 Darėelij' Iėkadėė:

Rutos numintos,
 Roėes nukintos,
 Lėlijos iėlakėtytos,
 Raėėuė nubraukėta!

Ar Sėaurys pute?
 Ar Uppe aptwinno?
 Ar Perkunas growe,
 Ar Ėaibais muėe?

Tiltas

Per Tiltą jojau,
 Ėirg's iėfibaido,
 Nu Ėirguėzio nupėlau.

Ay, tai man minkėtas,
 Mans Patalėlis,
 Czyėtalis Wandenėlis!

Aė atėikėėes,
 Apėėėurėėes:
 Jau nier' mano Draugėlio.

Aė patėai ludnas,
 Ėirgytis ĩmutnas.
 Uj, kę dabar daryfu?

O ir atėėe
 Trys Gulbuėeles
 Iė Karalaus Darėelio.

Ne Sėaurys pute,
 Ne Uppe aptwinno,
 Perkuns ne graudams
 Su Ėaibais ne muėe.

Barėdoti Wyrαι,
 Wyrαι iė Jurė
 Pri Kraėto leidant,
 J Darėę kopant,

Rutas numyne,
 Roėes nukkyne,
 Lelijas iėlakėte,
 Raėėuė nubrauke.

O ir aė patti
 Was iėėilaikiau
 Po Rutė Paėakelu
 Po jėdu Wainikelu.

O ir nutupe
 Tos Gulbuėeles
 Ant Brolyczio Kapėlio.

Gulbe pri Kojė,
 Gulbe pri Galwės,
 Gulbe pri Szałatiės.

Marti pri Kojė,
 Sėėėė pri Galwės,
 Mamuėe pri Szałatiės.

Marti gedėjo
 Tris Nedelates,
 Sėėėė trejus Mettelus.

O ĩi Mamuėe,
 Mano Garbuėele,
 Kol jos gywa Galwėle.

Saule

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kur taip ilgay užtrukkei,
Kur taip ilgay gywénai,
Nũ muľ' atftojufi?

Po Jurũ, po Kalnelũ
Kawojau Sirrateles,
Sußildzau Piemenaczus.

Miela Saulyte, Diewo Dukryte,
Kas Rytais, Wakaréleis,
Prakure taw Ugnéli?
Taw klojo Pataleli?

Tėws Sunu i Karą leidziąs

Ko dėjowo Tetużis lenafis?
O ir išleide Sunyti i Karą.
Jaunas mano Sunużis,
Menkas jojo Protużis.

Tikt ūtowėk,
Ne drebbėk,
Ant Weluko wis żurėk.
O kad ir tu pulfi,
Mirfi tikt garbingay;
Bus Paminnėjims ir Grabe.

O ir atjojo Brolei, muľũ Towarbei.
O ką dabar waikia mano Sunytis?
Jau ūauja, kerta žalnėrei.
Cze gul Púčzkos ir Kardai.

Tikt ūtowėk,
Ne drebbėk,
Ant Weluko wis żurėk.

Außrinne, Wakarinne:
Außrinne ugni prakure,
Wakarinne Patalą klojo.
Daug mano Gimmineles
Daug mano Dowanelũ.

O kad ir tu pulfi,
Mirfi tikt garbingay;
Buľi paminnėtas ir Grabe.

Cze gul, jau miegti mano Sunytis. –
Ant jo Kapėlũ Raffuże krinta.

Kopininkai

Laime bauke, Laime rėke,
 Bafi bėgant per Kalneli. –
 Aš užkopuli Kalneli,
 Macziau tris Źwėjaczus,
 Kopininkus ant Juraczū.
 Ar ne matėt mano Broleli
 Ant aukbtū Jurėlū?
 Ay Mergate, Lėlijate,
 Tawo Brolytis gul nufkendęs
 Ant Jurū Dugnelio.
 Smiltas jo Weidėli grauža
 Wilnys jo Plaukėlus plauja.
 Kopininkai, mieli Kumai,

Ar išttraukfite Brolyti
 Jb Jurū Dugnelio?
 Kagi dūfi kad išttraukfim?
 Wienam dūfu Szilkū Joftą,
 Antram dūfu Aukfo Źiedą,
 Treczam ne turru ko dūti.
 Tūmi patti fuderėfu
 Jaunu Styrininku.
 Styrininkas mudrus Wyras,
 Taffai mok' Akrutu bėgti
 Bėgt fu Wėju, bėgt prieβ Wėją.
 Kaipgi tu wengte iβwengfi
 Sawo Nieprietelus? – –

Mįslė

Ai funte funte manņ Anytėle
 Źiemužės Szėkōs, Wafaružės Sniego.
 O aš eidama, graudzey werkdama
 Sutikkau Bernuži, jauna Kerduži.
 O kur tu eifi Mergyte mano?
 O ko tu werki, Jaunoji mano?
 Ai funte funte manņ Anytėle
 Źiemužės Szėkōs, Wafaružės Sniego.

Eikis Mergyte, eikis Jaunoje
 Wis Pagirrėleis, wis Pamarėleis.
 Ten tu rafi žalą Pubytę,
 Imk Puβiės Szakką ir Marės Puttōs saują;
 Tay tu parneβi ławo Anytėlei
 Źiemužės Szėką, Wafaružės Sniegą.

Warnas

Atlėke jūdas Warnas,
 Atnėbe baltą Ranką
 Jr aukfiną Źiedėli.
 Klaufu tawę Paukbtėli
 Tu jūdafis Warnėli:
 Kur gawai baltą Ranką
 Jr Aukfelo Źiedėli?

Puczķėlemis Dūbę kafe,
 Ten Kraujo Uppė bego;
 Ten gul ne wiens Sunėlis,
 Ten werkia ne wiens Tėwėlis.

Ui, ui, tai mano Źiedėlis.
 Ne gryβ mano Bernėlis,
 Krint mano Ašbareles.

Aš buwau didzam' Kare,
 Ten didi Muβi muβe,
 Ten kardu Tworą twėre,

Ant Wewerfélês

Wewerléle,

Wyturéle!

Ko ne czulbi Piewélêj?

Ko ne rykauji Dirwélêj?

Kur aß czulbefu Piewélêj'?

Kur aß rytaufu Dirwélêj'?

Wifli mannę užeina,

Wifli mannę pabaido.

Piemenélei Bandužę gano,

Artojélei Laukužį ara;

Tai tie mannę užeina,

Tai tie mannę pabaido.

OGRÓDEK SPUSTOSZONY.

„Spieway siostruniu spieway! – Co smutno
spozieras?„Czemu twą główkę w dłoni na łokciu
podpiérasz? –„Jakże mam spiewać? iak bydź wesołą w
tym smutku?„Gdy wszystko spustoszone iest w moim
ogródku? –

„Ruty zdeptane, – Róże zerwane,

„Lilia wydarta, – I rosa iest starta!., –

Czy wicher burzący? Czy zebrane wody?

Czy piorunem grzmiący, – Perkun zrobił
szkody? –

Ni wicher burzący, – Ni zebrane wody,

Ni piorunem grzmiący – Perkun zrobił
szkody;Przypłynąwszy do brzegu, iak wiadomo ze
szladu,

Z morza brodate męże, wdarli się do sadu;

Ruty zdeptali – Róże zerwali!

Lilie wydarli – I rośę starli;

Ach sama pod rucianą gałązką wybladła,

Ledwom co pod wianeczkiem moim nieupadła.

ŁABĘDZIE.

Jadę na koniu przez most, ktoś gwizdnął,
czy klasnął,
Koń się spłoszył; iam z konia spadł i w wodę plasnął.
Mięciutkie dla mnie było, i bardzo wygodne,
Przezroczyste, i czyściutkie to posłanie wodne.
Wstałem, – patrzę do koła – zarzął konik gniady –
Jam z żalości – koń smutny – któż dodą nam rady? –

* * *

Patrz, z sadu królewskiego, trzy łabędzie leci,
Trzy łabędzie usiadło na grobie bratunia,
Pierwszy siadł u nóg, drugi w głowach,
z boku trzeci;
To żona, w głowach siostra, przy boku
matunia.
Płacze żona, trzy tygodnie; trzy lat, siostra
szlocha;
Lecz matka, póki żyje i płacze i kocha.

SŁONECZKO.

Mile słoneczko, – Boża córeczko!
Gdzieś tak długo zabawiało,
Gdzieś tak długo przebywało,
Rozstawszy się z nami?
Za ieżiorem, za górami,
Sierotkom blask mój przyświeca,
I pieszczę się z pastereczką. –
Miłe słoneczko – Boża córeczko! –
Kto ranoć ogień roznieca?
Ktoć wieczorem ściele łożę?
Dzienne i wieczorne zorze;
Wieczorne, mnie łożę ściele;
Nieni ogień dzienne żorze;
Bowiem, dziatczek mam wiele;
Bowiem, mych darów iest wiele.

SŁAWNA ŚMIERĆ

Smutny staruszek oyciec! – co za przyczyna?
 Wysłał na wojnę swego iedynego syna. –
 Młodziutki iest mój synaczek,
 Niedoświadczony prostaczek. –
 Tylko mężnie stóy; Wcale się nie bóy; –
 Idź odważnie w bóy; – Proporca pilnuy!
 A ieśli padniesz w śród woienney wrzawy,
 Będzie pomnikiem, grób twój wiecznney
 sławy! –
 Przyszli nasi družbowie, z woyny towarzysze;
 Jakim był mój w boiu; niech od was
 usłyszę?
 Nieprzyaciół pali, siecze; – Ich odpór;
 mężnie zniewecza; –
 Tu leży broń, tu krew ciecze; – Leży
 pastwa iego miecza! –
 Tylko mężnie stóy; – W cale się nie bóy; –
 Idź odważnie w bóy; – Proporca pilnuy! –
 A ieśli padniesz w śród woienney wrzawy,
 Będzie pomnikiem, grób twój wiecznney
 sławy! –
 Tam legł – tam snem rozkosznym mój
 synek spoczywa;
 Niebieska rosa łzami iego grób pokrywa! –

LAIMA

Laima krzyczy, Laima wciąż płacze;
 Żałość iey w borach wszędzie się rozległa;
 Biegając boso po górach skacze;
 I wyszedłszy na szczyt wzgórze;
 Wnet trzech rybaków postrzegła,
 Pomorzanów blisko morza. –
 „Czyście brata niewidzieli,
 „Gdyście po morzu płynęli?” –
 „Ey dziewczynko liliowo!
 „Twój braciszek iuż spi zdrowo;
 „ Na dnie, morze bałwanami

„Wciąż igrą z iego włosami;
„Piasek lice krasne toczy;
„Wdzięczne zasypuiąc oczy.” –
„Kumeczkowie Pomorzanie!
„Czy z morza braciszka mego,
„Wyłowicie głębokiego?” –
„Cóż nam dasz za wyłowienie?” –
„Dam pas iedwabny piérwszemu;
„Pierścień złocisty drugiemu;
„Nie mam co dać tobie trzeci,
„Sama się z tobą zaślubię;
„Młody przewoźnik stateczny,
„Łodzią pod wiatr chyžo leci.
„Jak się wymkniesz twéy zagubie
„Od twoich wrogów bezpieczny? –

ZAGADKA

„Posłaną iestem od moiéy szwagrowy
„Zbierać śnieg letni, zbierać may zimowy!” –
Spotkała w polu płacząc żałosliwie,
Janka młodego owczarza szczęśliwie.
„Gdzie dziewcze idziesz młodziutkie, kochane?
„Czemu twe oczy tak są zapłakane?” –
Posłaną iestem do moiéy szwagrowy,
„Zbierać śnieg letni, zbierać may zimowy!” –
„Idź mołodyco, rwiy wichy dziewoio! –
„W sosnowych lasach co nad morzem stoją;
„Weź piany z morza, i powiedź szwagrowy;
„Oto śnieg letni, oto may zimowy. –

GAWRON

Czarny gawron przelatuie,
Białą rączkę pokazuie;
Jéy palec w złotym pierściónku. –
„Pytam cię czarny gawronku:
„Gdzie wzięłeś tę białą rączkę,
I te złocistą obrączkę?” –
„Byłem, gdzie boie staczali,

„Gdzie z mieczów pleciono płoty,
 „Gdzie bronią doły kopali;
 Tam się krew lała potokiem;
 „Legli synowie dla cnoty;
 „Oyce stoią z łzawém okiem., –
 „To mój pierścionek iest złoty!
 „Padł luby z szczęścia urokiem!
 „Płyńcie łzy moje potokiem., –

SKOWRONEK

Oy trzebaby cie trzeba mały skowróneczku,
 Ni się w łąkach nie ścielesz, ni niesiesz
 w gniazdeczku.
 Ni po niwach nie buiasz spiewaiąc swobodnie?
 O iakże się mam gnieździć, iak się nieść
 na łące,
 Jakże buiać po niwach? złośniki łąknące
 Wszędzie mnie płoszą, na mnie czyhaią
 niegodnie,
 Paszą stada pastuchy, a orzą rolniki,
 Piérwsi na mnie czyhaią, drugich płoszą
 krzyki.

* * *

Mokslininkas Ksaveras Bogušas⁷¹ savajame traktate apie lietuvių tautą bei kalbą taip pat atkreipia dėmesį į lietuvių dainas ir eiliavimus; jis išsako tokią nuomonę: „Kiekvienos kalbos švelnumas, sklandumas ir muzikalumas geriausiai pasireiškia eilėraščiuose. Kas skaitys arba klausys lietuviškos poezijos, negalės paneigti šios kalbos pranašų savybių. Ypač pažymėtina tai, kad drauge su Pietų kraštų kalbomis saldžiai, lengvai ir maloniai skambėdama, prireikus aprašyti sunkius dalykus, narsumą, karą, ši kalba šiauriečių nosiniais ir gerkliniais garsais *q*, *ž*, [kietąja] *l*, *dz*, *č*, *š* silpną, meilų ir, pasakyčiau, moterišką skambėjimą gali pajvairinti įpindama vyriškus tonus. Lietuviai trejopu būdu rašydavo eilėraščius. Pirma: kiekvienoje eilutėje išlaikydami vienodą skiemenų skaičių netaikydavo rimo; antra: išlaikydavo ir skiemenų skaičių, ir rimą; trečia: kreipė dėmesį tik į rimą.“ Bogušas pridėda

.....
 71 Pranciškus Ksaveras Mykolas Bogušas (1746–1820), Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės veikėjas, pedagogas, publicistas. Minimas veikalas *O początkach narodu i języka litewskiego rozprawa przez Xawiera Bohusza* (1808).

vertimus kelių lietuviškų dainų, kurių [Rėzos] *Dainose* nesama. Tarp jų yra ši daina⁷², išversta Liudviko Osinskio⁷³:

Ankfti Rytą, Rytuži,
Sauluže tekkėjo,
O po Stiklo Langužaczu
Moczutte sedėjo.

Tai ne tiefa, Dukruže,
Tai ne wierni Źodužej;
O tu ľawo Bernuželi
Lauku palydėjai.

Klaufcia tawe, Dukruže,
Kur tu wáikbtinėjei?
O kur tawo Wainikéli
Miglužè užkritto?

O tai tiefa, Moczutte,
O tai wierni Źodužej;
Aß ľu ľawo Bernuželiu
Źoduži kalbėjau.

Ankfti Rytą rytuži
Wandenelio ėjau,
O tai mano Wainikéli
Migluži užkritto.

Bardzo raniuchno wschodziło słońeczko,
Mama przy szklanném okienku siedziała,
Zkądże to, pyta, powracasz córeczko?
Gdzieś twóy wianeczek na głowie zmaczała?
– Kto tak raniuchno musi wodę nosić,
Nie dziw, że może swóy wianeczek zrosić.
– Ey zmyslasz dziecię, tyś zapewne w pole
Z twoim chłopakiem w zaloty pobiegła.
– Prawda matuniu, prawdę wyznać wolę,
Moiegom w polu młodziana postrzegła,
Kilka chwil tylko przeszło na rozmowie,
Tym czasem wianek zrosił się na głowie.

Jau minėtasis Leonas Rogalskis⁷⁴ savaitraščiu *Tygodnik Wileński* yra pateikęs dar tokią žinutę apie lietuviškas dainas: „Daug yra dainų, – rašo jis, – kurias lietuvių kaimo liaudis dainuoja.“ Tų dainų bendra savybė esąs tam tikras liūdesys, sielvartas

72 Bogušas įdėjo lietuvių liaudies dainą iš Ruigio (žr. išn. 8) studijos apie lietuvių kalbą (*Betrachtung der Litthauischen Sprache*, p. 75–76). Čia pateikiame autentišką lietuvišką tekstą iš Ruigio publikacijos.

73 Liudvikas Osinskis (Ludwik Osieński, 1775–1838), lenkų poetas, literatūros kritikas, Varšuvos universiteto profesorius, Varšuvos mokslo bičiulių draugijos sekretorius

74 Žr. išn. 66.

ir niūri melancholija. Šiuo ypatumu pasižyminčios net ir tos dainos, kuriose kalbama apie įsimylėjėlių flirtą. Jose tai jaunikaitis verkšmingai skundžiasi savo mylimosios atšiaurumu arba nepalankiu likimu, užkertančiu kelią jo meilės troškimui, tai jaunoji mergelė skelbia panašius jausmus, neretai susijusius ir su kitokių nelaimių vaizdais. Tų dainų muzikoje nesama jokios įvairovės ar balsų dermės, vien sopulinga monotonija, prislegianti dar didesniu liūdesiu. Rimų beveik niekada nebūna. Sudainavę kelias eilutes, paprastai kaip priedainį ima kartoti žodžius: *dobielio* (dobilas), *ruta, rutiate* (rūta, rūtelė), *czuła* – šio žodžio reikšmės patys dainininkai nežino. Jei kai kurios dainos ir pagražinamos rimais, dažniausiai tai tebūna trumpos eilutės, pvz.: *Ałłakie bitiała, Inkude koiála, Tey dziewas!* („Skrido bitutė, įkando į kojelę, Ak Dieve!“)⁷⁵.

Kadangi nerimuotas eiles, kurioms nereikia panašiai skambančių kadencijų, kurti labai lengva, lietuviškų dainų esama didelės daugybės, o mūsiškė [t. y. lenkų] kaimo liaudis, siekianti dainose išlaikyti rimus, jų turi taip mažai. Tačiau [mūsų kaimiečiai] labai panėši į lietuvius tuo, kad ir Raudonosios Rusios⁷⁶ dumkose dažniausiai apdainuojami liūdni įvykiai, skundžiamasi bei sielvartaujama, ir visos jos niūniuojamos arba vienu ir tuo pačiu, arba nedaug tekintančiu tonu.

Fr[anciszek] S[iarczyński]

Recenzija išspausdinta: *Czasopism Naukowy Księgozbioru Publicznego, Imenia Ossolińskich*, II, zes. I, 1829, p. 51–67. Versta iš egzemplioriaus, esančio Leipcigo universiteto bibliotekoje.

Parengė *Liucija Citavičiūtė*

.....
75 Recenzentas cituoja netaisyklingai užrašytus lietuviškus žodžius.

76 Raudonoji Rusia – istorinis kraštas pietvakarinėje Ukrainos dalyje ir Lenkijos pietryčiuose.